

นิทรรคณ์ตรัสรู้

เรียนรู้บูชาพระพุทธเจ้า ๒๖๐๐ ปี ทรงตรัสรู้ธรรม
กับ

นิทรรคการชุด ๕ ช่วงชีวิตของพระพุทธเจ้าที่ควรรู้

นิทรรคการชุด พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร

แล้วเราจะนำไปใช้ในชีวิตได้อย่างไร

รอยแรกพระพุทธศาสนาสู่อุษาคเนย์

สิ่งสักการบูชาระลึกรอยพระพุทธศาสนา ๔ ภาคทั่วไทย

นิทรรศน์ตรัสรู้

คำนำ

พุทธศาสนามาถึงประเทศไทยและอุษาคเนย์ตั้งแต่เมื่อใด ดูจะเป็นประเด็นคำถามที่เล็ก สืบเสาะค้นหาคำตอบกันมานาน ด้วยด้านหนึ่งนั้นปลงใจเชื่อแล้วว่ามาตั้งแต่สมัยสุวรรณภูมิที่พระเจ้า อโศกมหาราชส่งศาสนทูตสู่นานาชาติประเทศถึง ๙ สาย และสายหนึ่งคือที่พระโสณะ และ พระ อุตตระนำมาที่สุวรรณภูมิซึ่งบัดนี้ยังหาหลักฐานยืนยันที่หนักแน่นไม่พบ พบแต่ในสมัยหลังลงมาที่ เรียกกันว่าทวารวดีเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๐ หรือประมาณ ๑๕๐๐ ปีที่แล้ว

ในวาระพุทธชยันตี ๒๖๐๐ ปีแห่งการตรัสรู้ พุทธศักราช ๒๕๕๕ ที่ภาคีเครือข่ายองค์กร ชาวพุทธได้ร่วมกันจัดงานมหกรรมลานโพธิ์ ตอนงานวัดลอยฟ้าขึ้นที่ศูนย์การค้าสยามพารากอน และ จัดทำนิทรรศการสำคัญชุดพระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร แล้วเราจะนำมาใช้ในชีวิตได้อย่างไร ซึ่งมี ส่วนหนึ่งแสดงถึงหลักฐานพระพุทธศาสนาแรก ๆ ในประเทศไทย และยังได้จัดให้มีการเสวนา วิชาการในหัวข้อนี้มี ศาสตราจารย์ผาสุข อินทรารุช จากมหาวิทยาลัยศิลปากร, รองศาสตราจารย์ ศรีศักร วัลลิโภดม จากมูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์, อาจารย์ปีเตอร์ สกิลลิง ผู้เชี่ยวชาญอักษร โบราณ และ อาจารย์ภูธร ภูมะธน ชมรมอนุรักษ์โบราณสถานและสิ่งแวดล้อม จ.ลพบุรี มาร่วม ค้นหาคำตอบเพิ่มเติมจากหลักฐานต่าง ๆ เท่าที่เคยค้นพบและอาจจะพบใหม่ โดยมีนายแพทย์ บัญชา พงษ์พานิช แห่งสุธีรรัตนมูลนิธิ นครศรีธรรมราช รับเป็นผู้ดำเนินการเสวนาซึ่งเชื่อว่าจะมี ข้อมูลใหม่จนได้บางข้อสรุปออกมา ซึ่งอาจารย์ภูธร ภูมะธน กับ นายแพทย์บัญชา พงษ์พานิช ได้ ยกร่างเอกสารนำเสนอสู่การเสวนาศึกษาค้นคว้าต่อ ชื่อ หลักธรรมเก่าสุดของพระพุทธเจ้าที่พบใน ประเทศไทย และ รอยแรกพระพุทธศาสนาสู่อุษาคเนย์ ซึ่งเห็นว่าเป็นข้อมูลสำคัญ จึงจัดพิมพ์ขึ้น เป็นอีกเอกสารประกอบการงานในวาระอันเป็นมหามงคลยิ่งนี้ เพื่อเสริมสร้างศรัทธาและความมั่นคง ในพระศาสนาให้ยิ่ง ๆ ขึ้นว่า พระพุทธศาสนาได้มาสถาปนาสภาพบนผืนแผ่นดินนี้ไม่ช้าหลัง

จากที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ และบรรพชนบนแผ่นดินนี้ได้สร้างสานสืบพระศาสนามาถึง
พวกเราให้ได้รับประโยชน์อันประมาณมิได้ด้วยหลักธรรมที่ล้วนแต่สำคัญอย่างยิ่ง

ขอเชิญท่านทั้งหลายได้ร่วมกันสืบค้นเสาะหาวิจัยและวิจารณ์ในหัวข้อนี้ต่อไป มีสิ่งใดเพิ่มเติม
กรุณาแจ้งให้ทราบด้วยที่หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ซึ่งกำลังขยายบทบาทงาน
จดหมายเหตุด้านพระพุทธศาสนาในแง่นี้อีกงานหนึ่งด้วยแล้ว.

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ
วิสาขบูชา พฤษภาคม ๒๕๕๕
พุทธชยันตี ๒๖๐๐ ปี แห่งการตรัสรู้

สารบัญ

คำนำ

นิทรรศการชุด ๕ ช่วงชีวิตของพระพุทธเจ้าที่ควรรู้	๗
นิทรรศการชุด คุณรู้แล้วใช่ไหมว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร	๑๒
รอยแรกพระพุทธศาสนาสู่อุษาคเนย์	๒๓
สิ่งสักการะบูชาพระลัทธิรอยพระพุทธศาสนา ๔ ภาคทั่วไทย	๖๑
ภาคกลาง	๖๒
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๗๑
ภาคเหนือ	๗๖
ภาคใต้	๘๑

นิทานรัตนสูตร

“สิ่งที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้เหมือนไปไม่ถึงป่า
แต่สิ่งที่มนุษย์ต้องรู้คือไปไม่ถึงมือเดียว”

นิทานการที่รวบรวมเรื่องราว 2,600 ปี แห่งการตรัสรู้ ให้คุณได้รู้ภายใน 26 นาที
ชมภาพ ‘ปฏิมาบุปผา’ ภาพปริศนาธรรมที่เป็นหัวใจใน 2,600 ปี
มารู้จักพุทธศาสนาให้ถึงแก่นแท้ และความรู้สู่สุดท้ายในชีวิตที่จะติดตัวไป
และนี่คือนิทานการรู้ชาวพุทธตั้งแต่ “รู้”

ห้อง 1 : พุทธะ
คำถามของชาวพุทธที่มนุษย์ทุกคนต้องรู้

ห้อง 2 : ประสูติ
ราชา หรือ ยาจก
“ครองเรือนเป็นจักรพรรดิ ออกผนวชจึงเป็นศาสนา”
เมื่อชีวิตนักบวชคือของท่านไม่มีค่าในสายตา
พระราชาบิดา

ห้อง 3 : ออกผนวช - พุททจริยา
เมื่อความเลวชั่วดับทุกขไม่ได้อะไร และความทุกข์
ก็ดับทุกข์ไม่ได้ มีแต่สิ่งโง่เขลา นางสนม
หลาอหัมมคน อีกปราสาท 3 ถัง ก็ยังทรงสละ
หรือแม้กระทั่งชีวิตก็แลกได้ แต่แล้วจึงไม่พบคำตอบ...

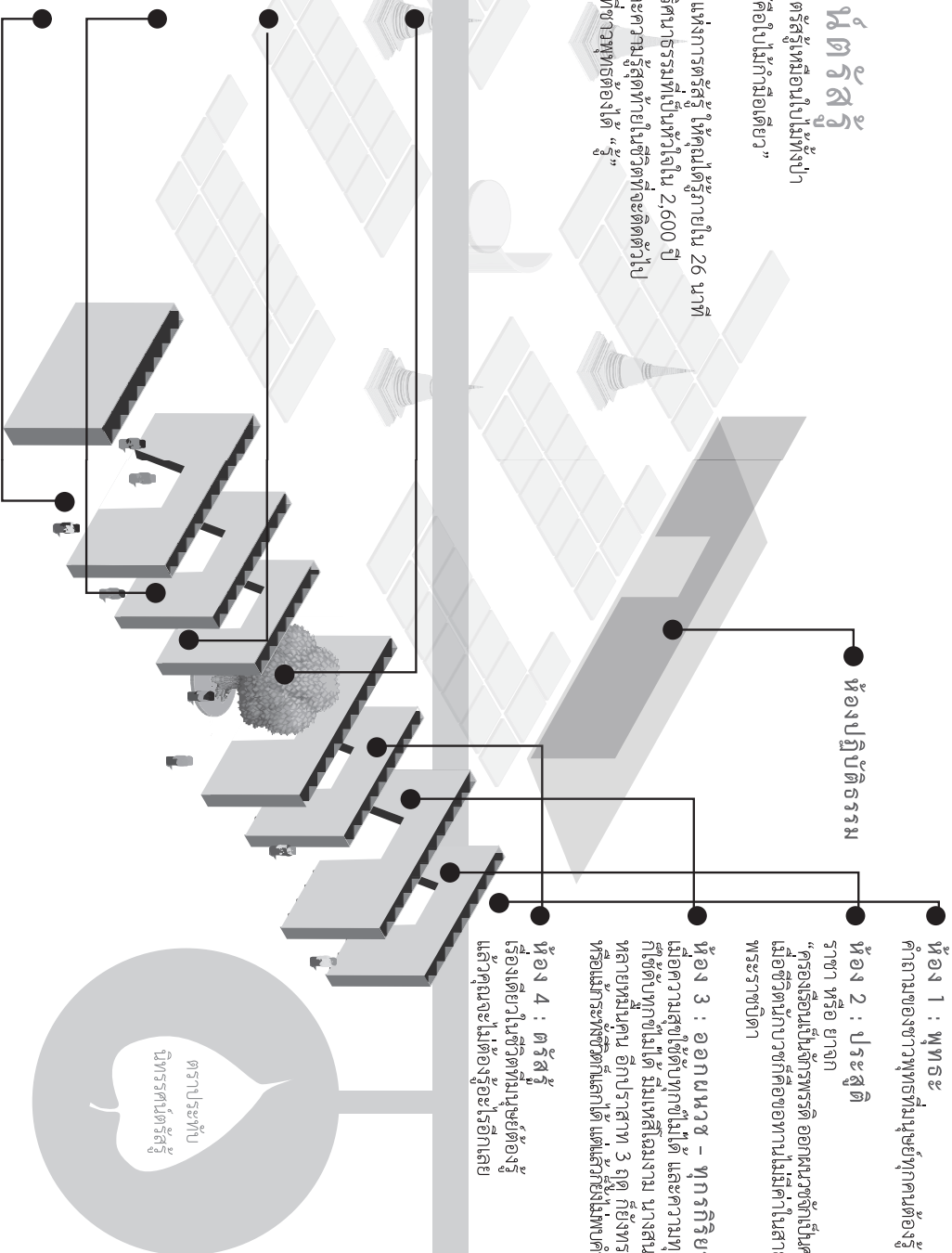
ห้อง 4 : ตรัสรู้
เรื่องเดียวในชีวิตที่มนุษย์ต้องรู้
แล้วคุณจะไม่ต้องรู้อะไรอีกเลย

ห้อง 5 : ไปไม่พ้นกำมือ
สิ่งที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้
เมื่อความลับของธรรมชาติถูกเปิดเผย
...บทย่อยของความทุกข์

ห้อง 6 : เทตนา
เกือบจะไม่มีพุทธศาสนา แต่เพราะเมตตา
ปฐมเทศนาจึงเกิดขึ้น

ห้อง 7 : ปรินิพพาน
พระพุทธเจ้าก็ต้องตาย คุณก็ต้องตาย
พระพุทธเจ้าปรินิพพานได้ คุณก็ปรินิพพานได้

ห้อง 8 : รอยแรกพระพุทธศาสนา
สู่ผู้อาวุศมนุษย์
คุณทำอะไรและทำอะไร

ตราประทับ
นิพรัตนสูตร

นิทรรศการชุด ๕ ช่วงชีวิตพระพุทธเจ้า ที่เราควรรู้

เกิด เติบโต แต่งงาน

“...เราเป็นเลิศที่สุดในโลก ประเสริฐที่สุดในโลก การเกิดครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้ายของเรา...”

“...ถ้าอยู่ครองเรือนก็จักเป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม หรือ ถ้าเสด็จออกผนวช
เป็นบรรพชิตจักเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ไม่มีกิเลสในโลก...”

ออกบวช พากเพียรเรียนรู้

“...ราหุล ชาโต, พนฺธํ ชาต, บ่วงเกิดแล้ว, เครื่องจองจำเกิดแล้ว...”

“...เหมือนสายพินคฺวรจะชิงพอดีจึงจะได้เสียงที่ไพเราะ
...กามสุขัลลิกานุโยค...อัสตกิลมณานุโยค...”

ตรัสรู้

“...แม้เลือดในกายของเราจะเหือดแห้งไปเหลือแต่หนัง เอ็น กระดูกก็ตาม ถ้ายังไม่บรรลุธรรมวิเศษแล้ว จะไม่ยอมหยุดความเพียรเป็นอันขาด...”

“...ผู้ใดเห็นปฏิจจสมุปบาท ผู้นั้นเห็นธรรม ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นปฏิจจสมุปบาท...”

“...ปฏิจจสมุปบาทนี้เป็นธรรมลึกซึ้ง เป็นของลึกซึ้ง เพราะไม่รู้ ไม่เข้าใจ ไม่แทงตลอดหลักธรรมข้อนี้แหละ หมู่สัตว์นี้จึงวนว่ายเหมือนเส้นด้ายที่ขดกันยุ่ง จิ่งขมวดเหมือนกลุ่ม

เมตตาเผยแผ่และสอนสั่ง

“...เปรียบเทียบมนุษย์เหมือนดอกบัว ๔ เหล่า
ในโลกนี้ยังมีเหล่าสัตว์ผู้มีรู้สึในดวงตาเบาบาง สัตว์เหล่านั้นจะเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม
เหล่าสัตว์ที่สามารถรู้ทั่วถึงธรรมได้ ยังมีอยู่...”

“...ทรงชี้ทางผิดอันได้แก่กามสุขัลลิกานุโยค (การประกอบตนให้ชุ่มอยู่ด้วยกาม)
และอัตตกิลมณานุโยค (การทรมานตนให้ลำบาก) ว่าเป็นส่วนสุดที่บรรพชิตไม่ควรดำเนิน
แต่เดินทางสายกลางที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา คือ
มรรคมืองค์แปด เป็นไปเพื่อพระนิพพาน ทรงแสดงอริยสัจ ๔ โดยละเอียด....”

ดับขันธปรินิพพาน

“...ดูก่อนอานนท์ ธรรมและวินัยอันที่เราแสดงแล้ว
บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย ธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย
เมื่อเราล่วงลับไปแล้ว...”

“...ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นวาจาครั้งสุดท้าย ที่เราจะกล่าวแก่ท่านทั้งหลาย
สังขารทั้งหลายทั้งปวงมีความสิ้นไปและเสื่อมไปเป็นธรรมดา
ท่านทั้งหลายจงทำความรอดพ้นให้บริบูรณ์ถึงที่สุด ด้วยความไม่ประมาทเถิด...”

นิทรรศการชุด

คุณรู้แล้วใช่ไหมว่า
พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร ?

เขาวากันว่าพระพุทธเจ้า...

ตรัสรู้ พระธรรม ?

... คือ ความจริง

ตรัสรู้ พระโพธิญาณ ? พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ?

... คือ ความรู้ในสัจธรรม

ตรัสรู้ อริยสัจ ๔ ประการ ?

... คือ ความจริงอันประเสริฐ ประกอบด้วย ทุกข์ ทุกขสมุทัย

ทุกขนิโรธ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา หรือเรียกโดยย่อว่า ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

ตรัสรู้ กฎของธรรมชาติ ?

...คือ อิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท

ตรัสรู้ อิทัปปัจจยตา ?

...คือ กฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่ว่าด้วยการอิงอาศัยเป็นเหตุเป็นปัจจัยกัน
อย่างต่อเนื่องเสมอไป ไม่มีสิ่งใดเกิดได้ลอย ๆ โดยไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย

ตรัสรู้ ปฏิจจนุปบาท ?

...คือ การอาศัยกันพร้อมแล้วเกิดขึ้นของความคิดนึก
จนเกิดเป็นความทุกข์ ๑๒ ประการอันเนื่องจากความไม่รู้ความจริงแท้ที่ถูกต้อง
รู้ว่าความทุกข์เกิดขึ้นได้อย่างไร ความดับทุกข์เกิดได้อย่างไร

ตรัสรู้ ธรรมะ ๔ ความหมาย ?

...ความจริงของธรรมชาติ กฎของธรรมชาติ หน้าที่ที่พึงกระทำตามกฎของธรรมชาติ
และการได้รับผลจากการปฏิบัติอันเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ

ตรัสรู้ ไตรลักษณ์ ?

...คือ ลักษณะสามัญ ๓ ประการของสรรพสิ่ง คือ ความเปลี่ยนแปลงไม่เที่ยงแท้ตายตัว
ความทนอยู่ได้ยาก และ ความไม่มีตัวมีตนอย่างแท้จริง

ตรัสรู้ มรรคมีองค์ ๘ ?

...คือ แนวทางปฏิบัติอันประเสริฐ ๘ ประการเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมมนุษย์

ทรงตรัสรู้หลายอย่างจัง ยังมีอะไรอีกไหม ? ของ่าย ๆ ได้ไหม ?

“ตรัสรู้กฎแห่งความเป็นจริงของธรรมชาติที่ว่าด้วยสรรพสิ่งและสัมพันธภาพ
ที่มีแก่กันและกัน เป็นเหตุและปัจจัยเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ (อนิจจัง)
ไม่มีสิ่งใดผืนทนได้ (ทุกขัง)

และแท้จริงแล้วหาสิ่งใดจริงแท้ไม่ (อนัตตา) ล้วนแต่เป็นอยู่ชั่วขณะ
จากเหตุปัจจัยและกำลังเปลี่ยนไปตามเหตุและปัจจัย (อิทัปปิจจยตา)
หาใช่ตัวใช้ตนเราเขาหรือของเราของเขาไม่”

พร้อมกับทรง

“ตรัสรู้แจ้งในวิถีแห่งจิตที่เหตุปัจจัยต่าง ๆ (สมุทัย)

มาประกอบกันพร้อมให้เกิดทุกข์ (ปฏิจจสมุปบาท)

ตรัสรู้หนทางการฝึกฝนบ่มเพาะพัฒนาด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา (ไตรสิกขา, มรรคมืองค์แปด)
ให้สามารถลดทุกข์ลงจนบรรลู่ถึงซึ่งสุขที่แท้จริง (นิโรธ, นิพพาน) ได้”

แล้วจะนำไปใช้ในชีวิตได้อย่างไร ?

ท่านพุทธทาสภิกขุเสนอว่า
 “ขอให้ท่านทั้งหลาย จดจำให้ดี แล้วเอาไปคิด
 ไปนึก ไปใคร่ครวญ ไปทดสอบ ไปปฏิบัติดู
 ที่ขอรับรองให้ปฏิบัติเป็นอย่างยิ่งก็คือว่า
 ถ้ามันเกิดความทุกข์หม่นหมองใจ
 แม้แต่นิดเดียวขึ้นมา แล้วก็รีบหาให้พบว่า
 มันมาจากยึดมั่นถือมั่นในอะไร?

เพราะยึดมั่นถือมั่นในสิ่งนั้นมันจึงได้เป็นทุกข์
 ถ้าว่างไปเสียจากความยึดมั่นถือมั่น
 จิตว่างจากความยึดมั่นถือมั่น
 ไม่มีทางที่จะเกิดความทุกข์

เราป้องกันไม่ให้เกิดความยึดมั่นถือมั่นด้วยสติ
 เราต้องมีสติ เราจึงต้องฝึกกรรมฐานให้มันมีสติ
 ให้ระลึกได้โดยเร็ว นี่เรียกว่าสติ ให้มีปัญญา
 รู้เรื่องอิทัปปัจจยตานี้ ซึ่งสรุปแล้วก็จะเหลือแต่
 ตถตา ว่ามันเช่นนั้นเอง มันเช่นนั้นเอง
 อริยสัจจกัฏฐิ ปฏิจจนมุปบาทกัฏฐิ
 คือความเป็นเช่นนั้นเอง
 ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตนอะไร
 นี่เรียกว่าปัญญา

พอกระทบอะไรทางตาเป็นต้น ก็ให้มีสติ
เอาปัญญาว่าเช่นนั้นเองมาทันทั่วทั้งที่ เห็นว่าสิ่งนี้
เช่นนั้นเอง ผัสสะนี้เช่นนั้นเอง เวทนานี้เช่นนั้นเอง
แล้วก็ไม่ยึดถือ ก็ไม่เกิดความอยาก คือตัณหา
ไม่เกิดความยึดถือ คือ อุปาทาน มันก็ไม่เกิดทุกข์
เพราะว่ามีสติรวดเร็ว เอาปัญญามาเพียงพอว่า
มันเช่นนั้นเอง ผัสสะเช่นนั้นเอง เวทนาเช่นนั้นเอง
อย่างนี้เรียกว่า ไม่โง่เมื่อมีผัสสะ คำพูดสั้นๆ
เมื่อตอนกลางวันว่าไม่โง่ เมื่อมีผัสสะ
นั่นแหละเป็นหลักสำคัญ ที่จะไม่ให้เกิดความทุกข์

เดี๋ยวนี้เรามันโง่ จนความทุกข์เกิดแล้วก็ยังไม่รู้สึก
ฉะนั้นจะต้องมีสติว่องไวฉับพลันทันที
ถ้ามันไม่ว่องไวฉับพลันทันที มันก็ต้องฝึกมัน ฝึกมัน
ก็ต้องฝึกมัน ให้เป็นสติที่ว่องไว แล้วก็อบรมปัญญา
ให้มากพอ มีปัญญาถูกต้องมากพอ สติรวดเร็ว
สตินั้นเหมือนเครื่องขนส่ง สติเหมือนกับเจ้าหน้าที่
ขนส่ง มันขนเอาปัญญา คือความรู้เรื่อง
อิทัปปัจจยตามาทันทั่วทั้งที่เมื่อผัสสะ ผัสสะของเรา
ไม่โง่ซิ เพราะเป็นผัสสะที่เต็มไปด้วยสติและปัญญา
มันไม่เป็นผัสสะโง่ ความทุกข์ไม่มีทางจะเกิด

...ความทุกข์เกิดที่จิต เพราะเห็นผิดเมื่อผัสสะ
ถ้าเห็นถูกที่ผัสสะเสียแล้ว ความทุกข์ไม่อาจจะ
เกิดที่จิต ความทุกข์จะไม่โผล่ ถ้าไม่โง่เมื่อผัสสะ
ถ้าเรามีความเข้าใจแตกฉานเรื่องผัสสะ ควบคุม
ผัสสะได้ ด้วยสติปัญญา แล้วความทุกข์ก็เกิดไม่ได้
นี่ช่วยจำไว้เล่นๆ เหมือนกับร้องเพลงเล่นก็ได้
มันมีประโยชน์

ความทุกข์เกิดที่จิต	เพราะเห็นผิดเมื่อผัสสะ
ความทุกข์จะไม่โผล่	ถ้าไม่โง่เมื่อผัสสะ
ความทุกข์เกิดไม่ได้	ถ้าเข้าใจเรื่องผัสสะ

ความทุกข์เกิดไม่ได้...คือผลของการรู้เรื่องอทิปปัจจยตา...หลักใหญ่ในพระพุทธศาสนา

นั่นแหละ คือผลของการรู้เรื่องอทิปปัจจยตา แล้วควบคุมกระแสแห่งอทิปปัจจยตาได้ปิดกั้น
กระแสแห่งการเกิดทุกข์เสียได้โดยสติ สติเป็นเครื่องกั้นกระแสแห่งความทุกข์
นี่เป็นหลักใหญ่ทั่วไปในพระพุทธศาสนา

เรารู้เรื่องอิทัปปัจจยตา ว่ากระแสแห่งความทุกข์
มันเกิดขึ้นอย่างไร ไหลไปอย่างไร แล้วเราก็มีสติ
กั้นกระแสนั้น ความทุกข์ก็ไม่อาจจะเกิด หรือ
เกิดแล้วมันก็หยุด ถ้าเราเป็นคนสติไม่สมบูรณ์
ก็อุปสรรคสติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือฝึก
อานาปานสติ มีหลายแบบ แบบที่มี ๑๖ ขั้น
อย่างที่พระพุทธองค์ตรัสไว้นั้น
นั่นแหละเป็นแบบดีที่สุด

คำว่าอานาปานสตินี้มันกว้าง เมื่อฝึกอยู่ทุกครั้ง
ที่หายใจเข้าออกเป็นอานาปานสติทั้งนั้น แต่มี
หลายแบบ แบบที่บริบูรณ์เป็นเทคนิคดีที่สุด
ก็คือแบบที่เราเอามาสอนกันอยู่
เรื่องอานาปานสติ ๑๖ ขั้น

ขอให้ศึกษาให้เข้าใจทีละนิด แล้วปฏิบัติดูไปตาม
ลำดับ เข้าใจนิดหนึ่งก็ปฏิบัติเท่าที่เข้าใจ แล้วก็รู้
เพิ่มขึ้น แล้วก็ศึกษาเพิ่มเติม แล้วก็ปฏิบัติอีก
นี่เรียกว่าศึกษา ศึกษาพอให้เข้าใจเรื่อง แล้วก็
ปฏิบัติให้ได้ แล้วก็ศึกษาต่อ แล้วก็ปฏิบัติให้ได้
ให้มันมีการปฏิบัติ ให้มันมีการปฏิบัติ เพราะมันรู้
เมื่อปฏิบัติ มันไม่รู้เมื่ออ่าน หรือเมื่อพูด หรือเมื่อฟัง

ในเรื่องสตินี้มันต้องฝึก แล้วก็จะมีผล คือได้หรือรู้
แล้วก็ทำต่อๆ ไปจนถึงที่สุด เป็นผู้มีสติสมบูรณ์
คือสติไวที่สุด เหมือนสายฟ้าแลบ เพราะว่า
การเกิดแห่งกิเลสหรือกระแสแห่งอิทัปปัจจยตานั้น
มันเหมือนสายฟ้าแลบ มันเร็วมาก เราก็ต้องฝึกสติ
ของเราให้เร็วขึ้น ให้เป็นสิ่งที่เร็วเหมือนกับ
สายฟ้าแลบ มันก็จะแก้ปัญหาได้

ส่วนเรื่องของปัญญานั้น ในขั้นตอนของ
ธัมมานุปัสสนา ๔ ข้อข้างท้ายนั้น มันเห็นอนิจจัง
จนกระทั่งเห็นวิราคะ จนนิโรธะ จนปฏินิสสัคคะ
นี่ปัญญามันสมบูรณ์แล้ว มันตัดกิเลสแล้ว
มันหลุดพ้นแล้ว เพราะอำนาจของการปฏิบัติ
ที่ถูกต้องอย่างนี้

รู้เรื่องกาย รู้เรื่องเวทนา รู้เรื่องจิต รู้เรื่องธรรม
คือ สิ่งทั้งปวง มันก็เท่ากับว่ารู้กระแส
อิทัปปัจจยตา ของทุกสิ่ง

รู้กระแสการเกิดขึ้นอย่างไร ดับไปอย่างไร
ปรุ้งแต่งกันอย่างไร
ของกาย ของเวทนา ของจิต
และของธรรมทั้งปวงเป็นสิ่งสูงสุด

พระเจ้าของเราเป็นพระเจ้าที่แท้จริงยิ่งกว่าพระเจ้าในศาสนาไหน

“นี่เรียกว่าสิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสรู้
ท่านตรัสรู้สิ่งใด เราก็ดูตามในสิ่งนั้น ท่านที่ตรัสรู้
ไปรวมอยู่ที่รัฐภฏของอิทัปปัจจยตา ว่าเป็นสิ่งสูงสุด
นี่คือเรื่องอิทัปปัจจยตา ในฐานะเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้

“คำว่า เป็นสิ่งสูงสุดนั้น จะต้องอธิบายกันอีกมาก
ว่าภฏอิทัปปัจจยตานั่นแหละเป็นสิ่งที่สูงสุด
เหมือนกับพระเจ้าที่สูงที่สุด มันควบคุมทุกสิ่ง
มันมีการปรุงแต่งทุกสิ่ง มันทำลายทุกสิ่ง มันมี
อำนาจเหนือทุกสิ่ง มันมีอยู่ในที่ทั่วไป นั่นแหละ
เหมือนกับพระเจ้าที่แท้จริง เขาพูดกันว่า พระเจ้า
พระเจ้า ต่างคนต่างก็พูด แล้วมีพระเจ้าไหน
ที่ว่าจะสร้างหรือให้เกิดสิ่งทุกสิ่ง ควบคุมสิ่งทุกสิ่ง
ทำลายสิ่งทุกสิ่ง เป็นใหญ่กว่าสิ่งทุกสิ่ง มีอยู่ในที่
ทุกแห่ง แล้วก็รู้ทุกสิ่ง สามารถจะสร้างอะไรก็ได้
ที่มนุษย์สร้างอะไรขึ้นได้แปลกๆ ใหม่ๆ อย่างเดี๋ยวนี้นี้
มันก็ตามภฏอิทัปปัจจยตา ซึ่งมีอยู่แล้ว
สำหรับจะรู้ทุกสิ่ง หรือจะสร้างทุกสิ่ง

“นี่พระเจ้าของเราเป็นพระเจ้าที่แท้จริงยิ่งกว่า
พระเจ้าในศาสนาไหนหมดแหละ
แล้วเป็นพระเจ้าที่พระพุทธองค์ก็ทรงเคารพ
ในทันที เมื่อค้นพบ

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้เรื่องกฎอหิทัปปัจจยตา
ได้ตรัสรู้เป็นสัมมาสัมพุทธเจ้า
ท่านยังเคารพธรรมะ ที่ท่านตรัสรู้
คือเรื่องอหิทัปปัจจยตา

“เอาละเป็นอันว่า เรามาพูดกันอย่างเพียงพอแล้ว
ถึงเรื่องการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ที่ทำให้เกิด
พระพุทธเจ้า และการนิพพาน คือการเย็นลงของ
ความร้อน ของกิเลส และความทุกข์
พระพุทธเจ้าตรัสรู้เรื่องอหิทัปปัจจยตา
นำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างไร
เราก็จะนำมาใช้ประโยชน์ให้ได้อย่างนั้น
ป้องกันการเกิดแห่งความทุกข์ หรือว่าหยุดการ
ไหลไปแห่งความทุกข์
นี่คือ เป็นพุทธบริษัท ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน
ถ้าไม่อย่างนั้นแล้ว ยังไม่ถึงความเป็นพุทธบริษัท”

รอยแรกพระพุทธศาสนาสู่อุษาคเนย์

๑. พระบรมสารีริกธาตุ

ถือเป็นหนึ่งสิ่งแทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงแนะนำในฐานะ “เจดีย์” ประกอบด้วย ธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ อุเทศิกเจดีย์ และ ธรรมเจดีย์ เฉพาะพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธองค์ เชื่อกันว่ามี ๒ แบบ คือ แบบกระดูก และ แบบผลึกพระธาตุ

นอกจากนี้ยังมีพระธาตุของอริยสาวกด้วย ตามประวัติพุทธศาสนา มีการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุไปสร้างสถูปประดิษฐานตั้งแต่หลังพุทธปรินิพพาน จากนั้นในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงให้รวบรวมแล้วแยกแจกจ่ายออกอีกหลายส่วนจนเป็นที่แพร่หลาย เกิดเป็นตำนานและประวัติการสถาปนาประดิษฐานพระบรมธาตุเจดีย์ในทุกเขตแดนที่นับถือพระพุทธศาสนา

พระบรมสารีริกธาตุองค์สำคัญที่สุดองค์หนึ่ง คือองค์ที่ขุดค้นพบ ณ เมืองปรีปาหะ ซึ่งมีหลักฐานสนับสนุนว่าคือพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธองค์ ณ กรุงกบิลพัสดุ์ ปัจจุบันส่วนหนึ่งประดิษฐานแสดง ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อินเดีย กรุงนิวเดลี อีกส่วน ประดิษฐาน ณ พระบรมมหาราชวัง (ภูเขาทอง) กรุงเทพมหานคร และ ในนานาประเทศที่นับถือพุทธศาสนา

ในขณะเดียวกันในทุกภูมิภาคของประเทศไทยได้เกิดตำนานพร้อมหลักฐานการสถาปนาพระบรมธาตุและพระมหาธาตุเจดีย์ทั่วประเทศ เฉพาะที่ภาคใต้ ได้มีการพบชิ้นส่วนผอบหินเป็นจำนวนมาก มีลักษณะคล้ายผอบบรรจุพระธาตุที่พบในดินแดนอินเดียโบราณ

ผอบหินบรรจุพระบรมสารีริกธาตุจากกรุงกบิลพัสดุ์ (จำลองโดยกองสำรวจโบราณคดีอินเดีย) พร้อมดินจากแหล่งขุดค้นทางโบราณคดี ๔ แห่ง ประกอบด้วย ลุมพินี พุทธคยา สารนาถ และ กุสินารา

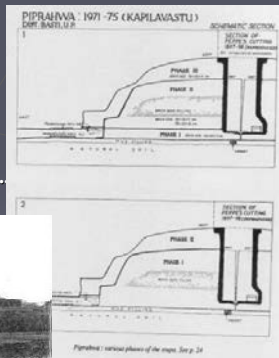

ภาพพอบหิน ๒ องค์จริง และ พระบรมสารีริกธาตุส่วนที่จัดแสดง มีลักษณะแบบกระดูก
ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อินเดีย กรุงนิวเดลีในปัจจุบัน ประดิษฐานบนมณฑป
ถวายโดยรัฐบาลและประชาชนชาวไทย

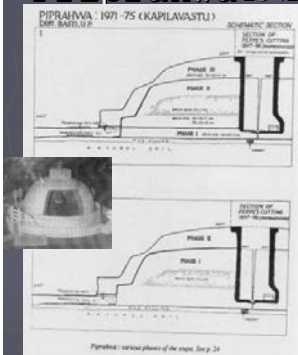
ภาพพระบรมบรรพต ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุที่ได้รับจากรัฐบาลอังกฤษซึ่งปกครองอินเดียในขณะนั้น
หลังจากทรงแบ่งให้แก่ประเทศศรีลังกา และ พม่า

Bhahut ,Sanchi and
Priprahwa
1897 -8
Evidences:

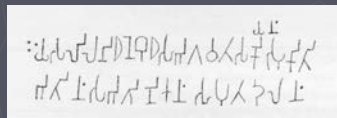

Bhahut ,Sanchi and

Priprahwa 1971 -5 Evidences:

Bhahut ,Sanchi and
Priprahwa 1897 -8
Evidences :

Sukiti bhatinam sa-bhaginkanam sa-puta
dalarniyam salih nithane Budhasa sakyanam

Bhahut ,Sanchi and

Priprahwa 1971 -5
Evidences:

Om Devaputa Vihāe

Kapilavastu Bhikku Sanghas

Maha Kapilavastu

Bhikshu Sanghas

ภาพผอบหินบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งพบ ณ สถูปเมืองกบิลพัสดุ์
มีจารึกบนผอบระบุว่า เป็นของพระพุทธเจ้า ศากยมนี และ พระพิมพ์อักษระ
ระบุว่า เป็น คณะสงฆ์แห่งนครกบิลพัสดุ์

สถูป ผอบหินแก้วผลึกขลิบทอง ผอบ และ ตลับหินรูปทรงต่าง ๆ
พบในบริเวณอินเดียตะวันตกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นเขตศูนย์กลางของแคว้นกุษาณะ

เศษชิ้นส่วนหินพบในพื้นที่ภาคใต้ มีลักษณะเดียวกับผอบ - สฎูปหิน
ที่พบแพร่หลายในเขตอิทธิพลของแคว้นกุษาณะ ของอินเดียโบราณ

สฎูปดิน (Votive Stupa) ได้จากดินแดนแคว้นกุษาณะของอินเดียโบราณ ภายในมีแผ่นอิฐพิมพ์
อักขระคาถาบรรจุไว้

๒. รูปสัญลักษณ์ เหรียญ ตรา อักษร ฯลฯ

๒.๑ รูปสัญลักษณ์ : แก้วแหวนเงินทอง

ในหีบศิลาที่พบพระบรมสารีริกธาตุ ณ กรุงกบิลพัสดุ์ มีรายงานการพบ “แก้วแหวนเงินทอง” โรยบรรจุไว้จำนวนกว่า ๒,๐๐๐ ชิ้น ในบรรดาสิ่งเหล่านั้น พบ “แก้วแหวนเงินทอง” ลักษณะคล้ายกันเป็นจำนวนมาก ในหลายแหล่งโบราณคดีของประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคใต้

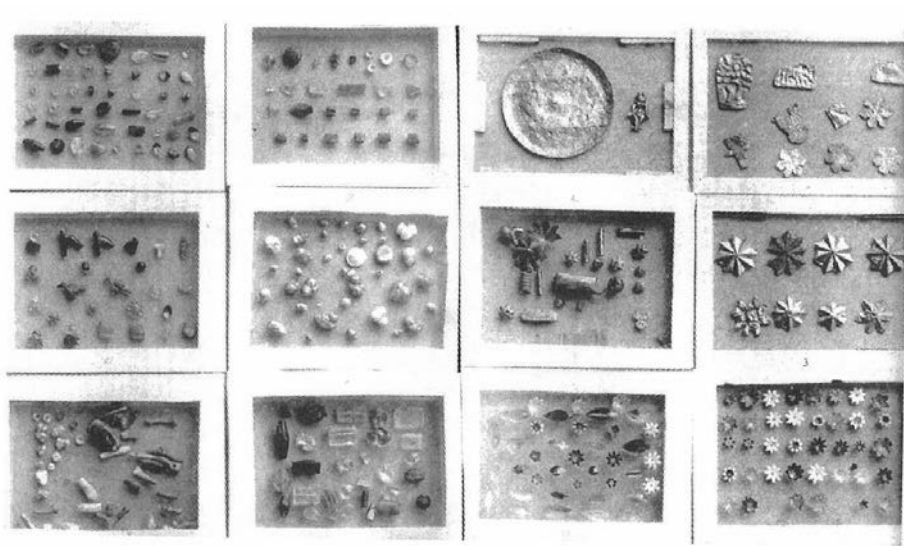

“แก้วแหวนเงินทอง” ที่พบในพื้นที่ภาคใต้

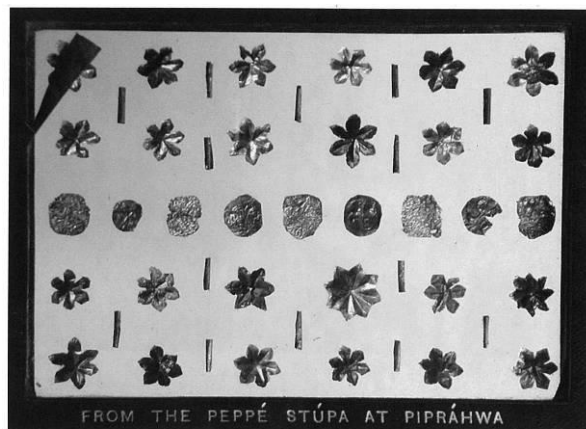
มีลักษณะคล้าย “แก้วแหวนเงินทอง” พบในหีบศิลาพระบรมสารีริกธาตุ ที่กรุงกบิลพัสดุ์

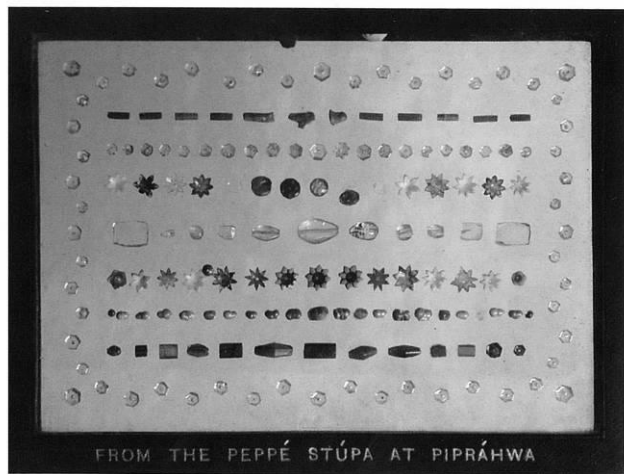
ภาพ หีบบรรจุมอหิน ภายในโรยไว้ด้วยเครื่องประดับ และ ลูกปัดรูปทรงต่าง ๆ

Willie Peppé's photographs of twelve of the fourteen glass cases containing items from the Piprahwa stone coffer. This did not represent the entire collection, the total number amounting to approximately 2,000 individual pieces. (Courtesy of Neil Peppé)

(Above and below) Part the Peppé family's share of the Piprahwa reliquary jewels in their original display cases (Courtesy of Neil Peppé).

ภาพ ๑๔ กล่องเก็บนานาลูกปัดและสิ่งสักการบูชาที่ นักโบราณคดี ชื่อ Peppe พบใน หีบศิลาในสถูป ณ เมืองกบิลพัสดุ์จากจำนวนรวมทั้งหมดกว่า ๒,๐๐๐ ชิ้น

Mrs. Peppé's drawing of a selection of items from the Piprahwa stupa as published in the *Journal of the Royal Asiatic Society*. Her original drawing was subsequently lost.

ภาพร่างบางชิ้นเด่นโดยภริยาของนาย Peppe

๒.๒ รูปลักษณ์ : ตรีรัตน์

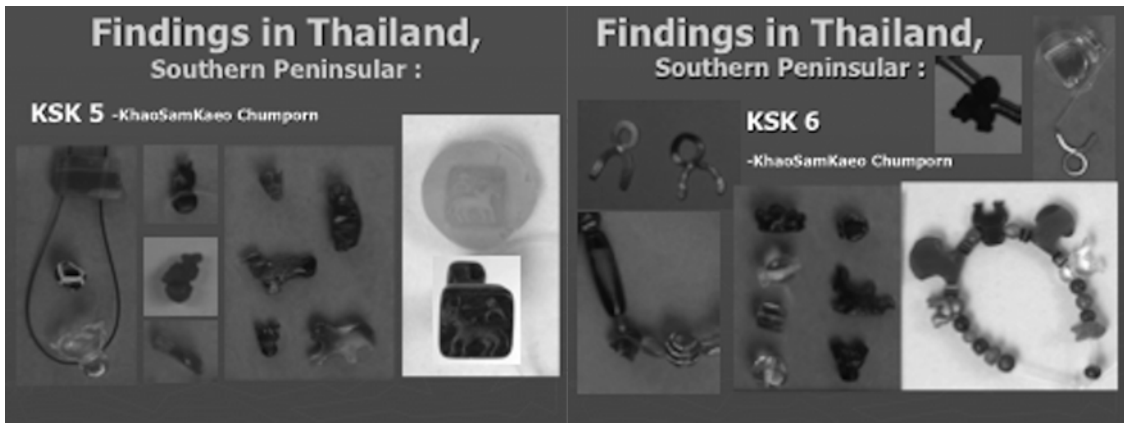
หนึ่งในรูปลักษณ์สำคัญที่พบเป็นจำนวนมากคือ “ตรีรัตน์” บางแห่งเรียกว่านทิบาท หรือ Taurine สันนิษฐานว่าเป็นรูปเคารพหรือสัญลักษณ์หนึ่งในอินเดียโบราณ ถูกใช้ทั้งในศาสนาฮินดู พุทธ และ เซน แต่พบแพร่หลายมากที่สุดในพุทธศาสนาสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชและหลังจากนั้น (โมริยะ ศุภะ และ อมราวดี) ทั้งที่ มหาสถูปสาญจี ภารhut อมราวดี และที่มหาโพธิเจดีย์ พุทธคยา สารนาถ ฯ

มีการพบรูปลักษณ์ตรีรัตน์ เป็นจำนวนมากในพื้นที่ประเทศไทยปัจจุบัน (โดยเฉพาะภาคใต้) ทั้งเป็นจี้ห้อย (Amuletic Beads) トラประทับ ลวดลายประดับบนแหวนและเครื่องประดับต่าง ๆ

トラประทับมีรูปลักษณ์ต่าง ๆ กับ ลูกปัดหินและทองคำ รูปตรีรัตน์และสวัสดิกะพบที่เขาสามแก้ว ชุมพร

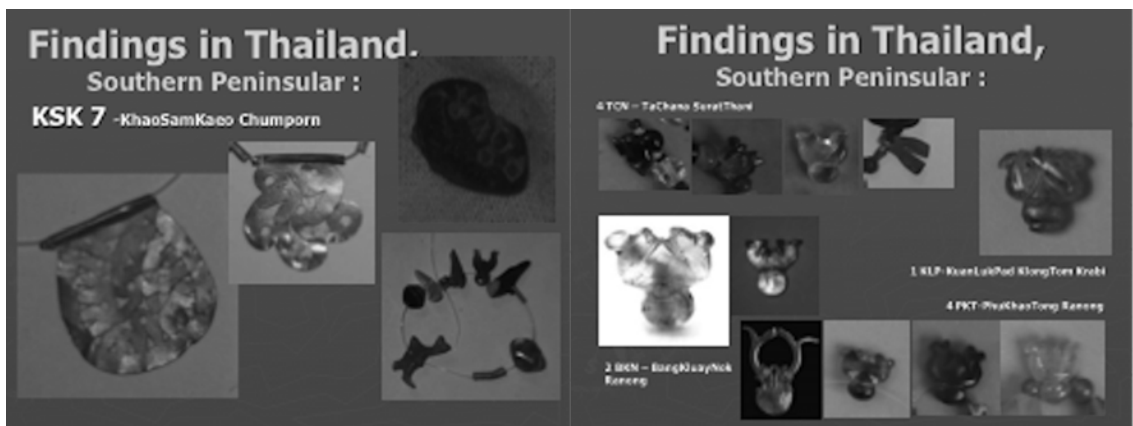

ลูกปัดรูปทรงสัตว์ต่าง ๆ และ ตริรัตน์ะ พบ พบที่เขาสามแก้ว ชุมพร

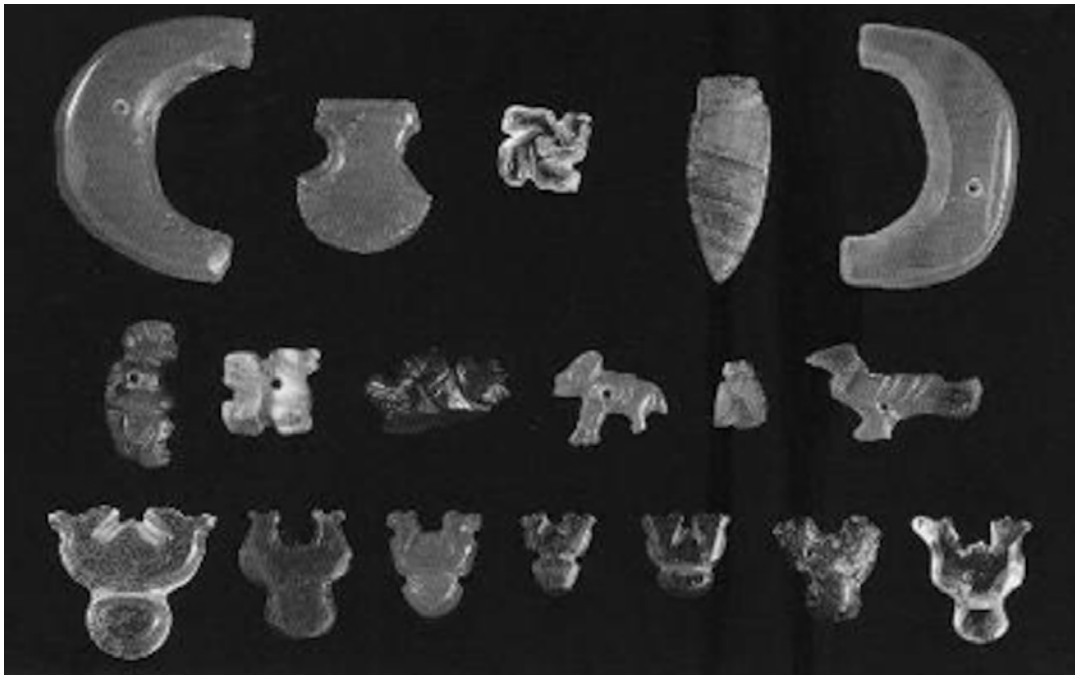
ทองคำทำเป็นเครื่องแขวนและหัวแหวน สัญลักษณ์อักขระ ‘มะ’ หรือ ‘ตริรัตน์ะ’
พบที่เขาสามแก้ว ชุมพร

เครื่องแขวนทองคำ คล้ายอักขระ ‘มะ’ เรียงต่อเนื่องกัน กับตราประทับมืออักขระ ‘มะ’
พบที่เขาสามแก้ว ชุมพร และ ลูกปัด ‘ตริรัตน์ะ’ ต่างๆ ที่พบในพื้นที่ภาคใต้ ประเทศไทย

สายสร้อยร้อยลูกปัดแก้วและหิน มีจี้ 'ตรีรัตนะ' หินมีค่าสีฟ้า พบที่ภูเขาทอง จังหวัดระนอง

จี้ห้อยรูปสัญลักษณ์ สัตว์ และ ตรีรัตนะ พบที่เขาสามแก้ว ชุมพร

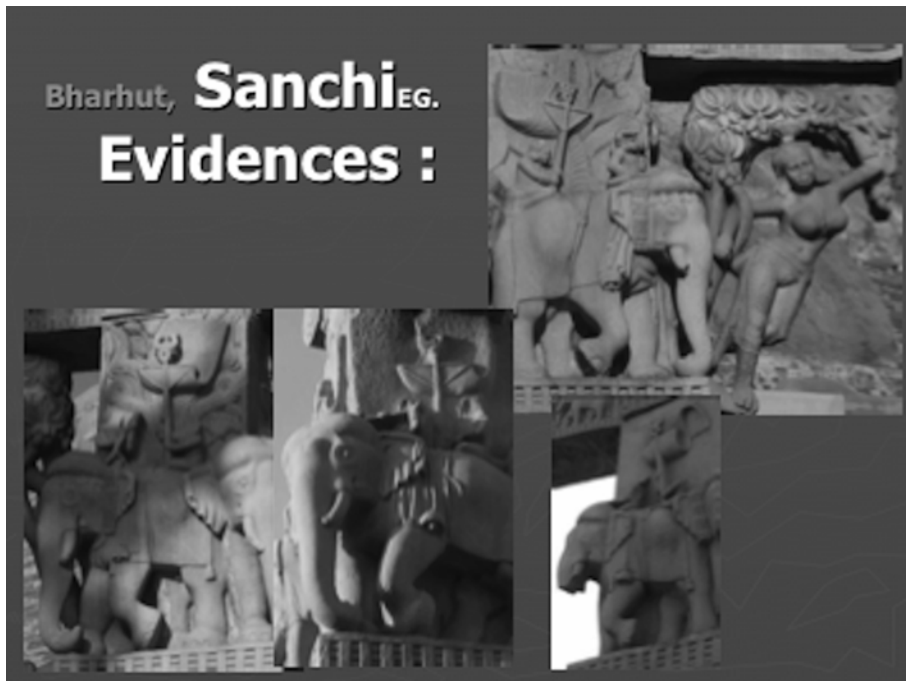

ภาพ ‘ตรีรัตน์ะ’ บนซุ้มประตูด้านทิศเหนือของมหาสถูปสาญจี อินเดีย
เก่าแก่ถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช

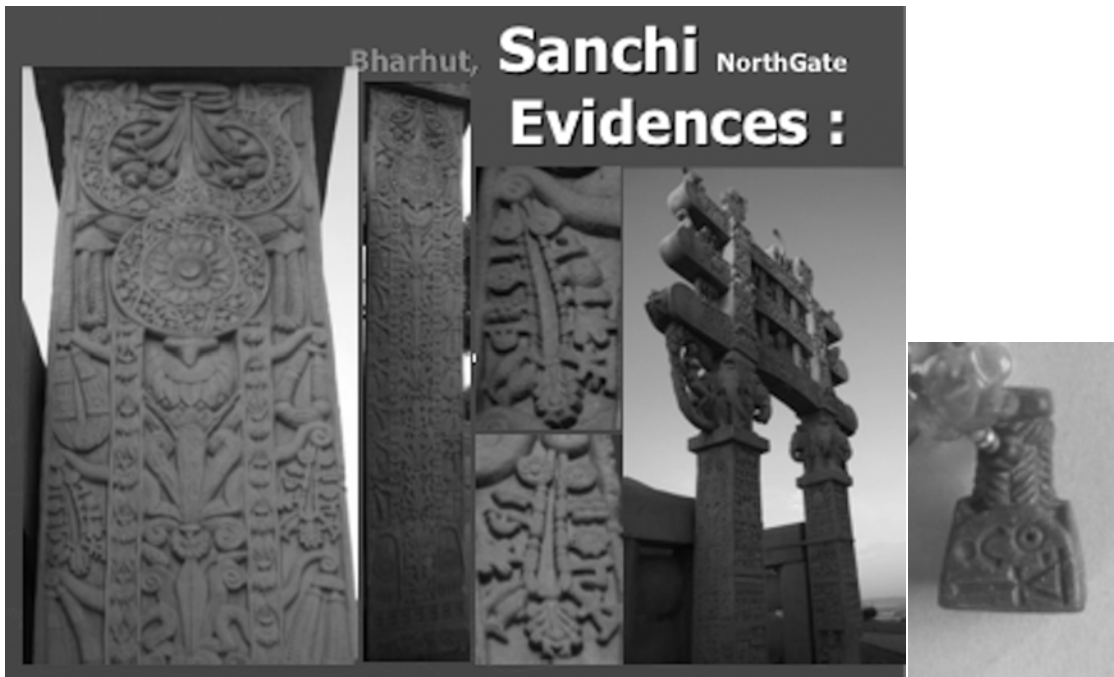
ภาพ ‘ตรีรัตน์ะ’ บนซุ้มประตูทิศตะวันออกของมหาสถูปสาญจี และ ตามภาพหินสลักประดับต่าง ๆ
บนพระแท่นวัชรอาสน์ได้ร่มมหาโพธิเจดีย์ และ บนยอดเสาธงปฏากในขบวนแห่แห่นต่าง ๆ

ภาพช้างแห่งปฏากมี 'ตริรัตนะ' ที่ยอดธง ประดับซุ้มประตุมหาสถูปสาญจี ทิศตะวันออก

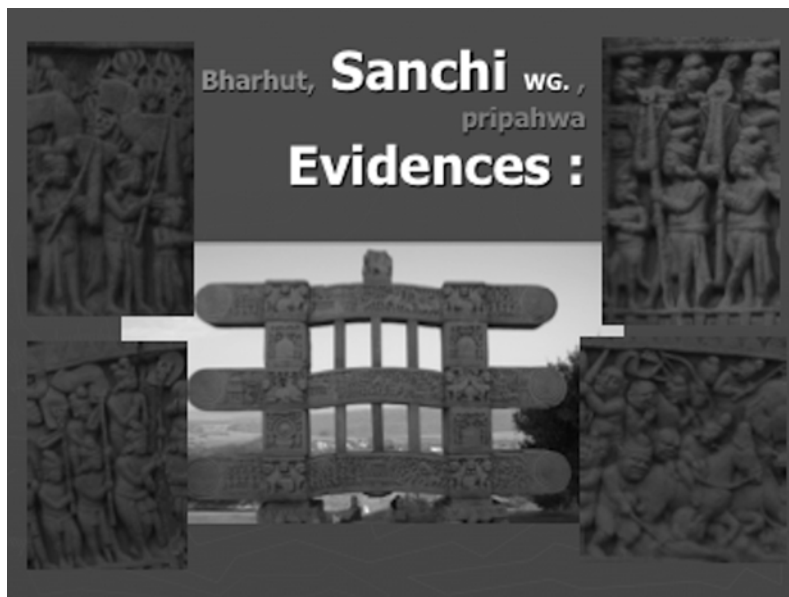
ภาพ 'ตริรัตนะ' บนซุ้มประตูทิศเหนือ
มีภาพยักษ์อุ้มทารกน้อยสวมสายสร้อยมีจี 'ตริรัตนะ' คู่อยู่กลางเส้น

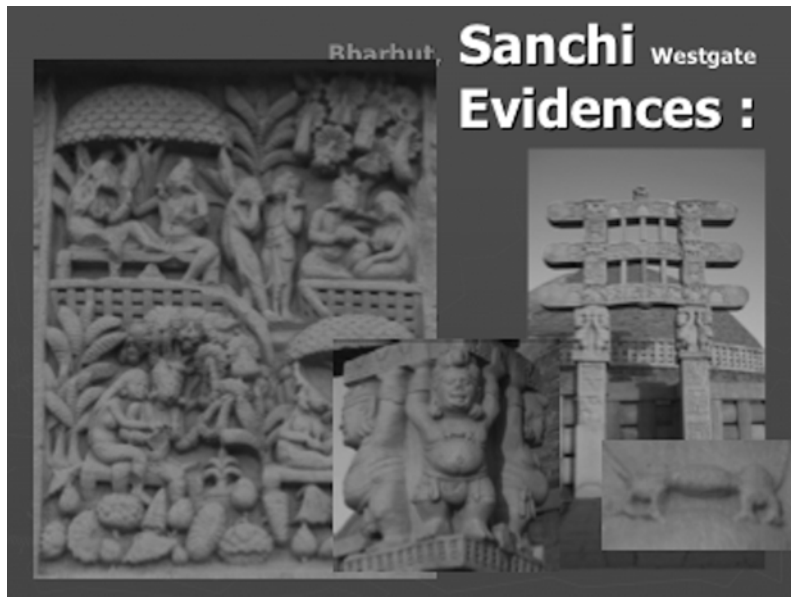
ลาย 'ตรีรัตนะ' บนปลายเสาชุมประตูกิชนี

แสดงการแขวนห้อย 'รัตนะมาลา' บูชารูปทรงต่าง ๆ

หลายชิ้นมีรูปเคารพคล้ายสัญลักษณ์ที่พบเป็นจำนวนมากที่เขาสามแก้ว ชุมพร

ภาพหินสลักประดับชุมประตุมหาสถูปสาญจีทิศตะวันตก ด้านใน
แสดงภาพขบวนแห่ และการชนะมาร ด้วย 'ตรีรัตนะ' ที่ประดิษฐานบนยอดธงปฏาก

ชุมประตุมหาสถูปสาญจีทิศตะวันตก ด้านนอก
 ภาพหินสลักแสดงภาพการบูชาด้วย 'รัตนมาลา'
 มียักษ์ตนหนึ่งสวมสายสร้อย 'ตรีรัตน์ะ' คู่ ยืนแบกช่มอยู่

เสาชุมประตุมหาสถูปสาญจีทิศใต้

แสดงภาพมหาโพธิวิหาร มี 'ตรีรัตน์ะ ๓ องค์' บนแท่นวัชรอาสน์ และการสักการบูชาของพระเจ้า
 อโศกมหาราชกับพระมเหสีและบริวาร พร้อมคำจารึกระบุการสร้างถวายโดยช่างแกะสลักงานช่าง
 แห่งนครเวทิสว พระมเหสีผู้นับถือพุทธ พระมารดาของพระมหินทะเถระ และ พระนางสังฆ-
 มิตรเถรี ผู้อุย้เชิญพระพุทธรูปศาสนาสุลลังกา

เสาซุ้มประตุมหาสถูปสาญจีทักได้
ภาพหินสลักแสดงต้นไม้มงคล เต็มไปด้วย ‘รัตนมงคผลมาลา’
มีสายสร้อย ‘ตรีรัตนะคู่’ อยู่ยอดสุด

ภาพหินสลักการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุของโศภนพราหมณ์ที่นครกุสินารา
เห็นขบวนทัพช้างทั้งที่แสดงอาการรบพุ่งแย่งชิง และ แห่แหนอัญเชิญผอบพระบรมสารีริกธาตุ
มีธงปฏิภาณ ประดิษฐาน ‘ตรีรัตนะ’ อยู่ปลายยอด

หินสลักนายทวารถืออาวุธ มีตรา 'ตริรัตนะ' บนฝัก
และนางยักษ์ สวมสายสร้อย 'ตริรัตนะ' คู่ ที่มหาสถูปการทูต

นางยักษ์ที่ราวะเบียงล้อมมหาสถูปภารุต
สวมสายสร้อย มี 'ตริรัตนะ' คู่

เสาและราวหินสลักที่มหาสถูปภารุต
ประดับด้วยลาย 'ตริรัตนะ' ที่กลางเสา
กับทำเป็นสายสร้อย 'ตริรัตนะคู่' อยู่ในกลุ่มเครื่องสักการบูชา

การสักการบูชา 'ตริรัตนะ' บนแท่น ประดับรั้วมหาโพธิวิหาร พุทธคยา
'ตริรัตนะ' กับเครื่องทองต่าง ๆ ที่สารนาถ

ฉัตรหินที่สารนาถ สลักภาพ ๑๒ มงคล และ นานาสัตว์
มี 'ตริรัตนะ' และ 'กริพพิน

รั้วหินที่สารนาถ มีภาพบุคคลขี่นาราศัตว์มาสักการพระสถูป และ ‘ตรีรัตน์’ ที่ยอดเสาด้านซ้าย

๒.๓ รูปสัญลักษณ์ : รัตนมงคลมาลาบูชา

หนึ่งในประเพณีการบูชาในสมัยอินเดียโบราณคือการร้อยเป็น “รัตนมาลา” ด้วยแก้วแหวนเงินทอง ดังปรากฏภาพจำหลักบนหินประดับมหาสถูปทั้งหลาย มีทั้งภาพการถวาย “รัตนมาลา” และ การห้อยแขวน “รัตนมาลา” ณ พระสถูป หรือ บนกิ่ง “พระศรีมหาโพธิ์” โดยเฉพาะที่เป็น “รัตนมงคลมาลา” ประกอบด้วยรูปสัญลักษณ์แห่งมงคลต่าง ๆ เช่น ศรีวิตสะ ปลาคุ้ย ขวาน พระขรรค์ ธงธวัช ฯลฯ ซึ่งในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย มีการพบลูกปัดและจี้ห้อยแขวนมีรูปทรงคล้ายคลึงเป็นจำนวนมาก มีความเป็นไปได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งใน “รัตนมงคลมาลา” เครื่องบูชาอย่างหนึ่งของชาวพุทธร่วมสมัยในดินแดนนี้

เสาซุ้มประตุมหาสถูปสาญจีทิศใต้

ภาพหินสลักแสดงต้นไม้มงคล เต็มไปด้วย 'รัตนมงคลมาลา'

มีสายสร้อย 'ตรีรัตนะคุ' อยู่ยอดสุด

ลาย 'ตรีรัตนะ' บนปลายเสาซุ้มประตูทิศเหนือ

แสดงการแขวนห้อย 'รัตนมาลา' บุษารูปทรงต่าง ๆ

หลายชิ้นมีรูปเคารพคล้ายสัญลักษณ์ที่พบเป็นจำนวนมากที่เขาสามแก้ว ชุมพร

จากมหาสถูปที่ภารหุต มีดอกไม้งิ้วแหว่นเงินทองโรยบนพระวัชรอาสนบัลลังก์
และ ตรีรัตน์ะ ๒ องค์ บนกึ่งพระศรียาโพธิ์มีรัตนมงคผลมาลาจำนวนมากห้อยแขวนอยู่

ภาพขบวนช้าง อัญเชิญ รัตนมงคผลมาลา
บนราวรั้วมหาสถูปภารหุต สมัยคุงคะ ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๓
จัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอินเดีย กรุงนิวเดลี

สายสร้อยลูกปัด รูปเคารพ ตราประทับ ต่างหู และ แหวน
 ชาวบ้านรวบรวมได้จากเขาสამแก้ว ชุมพร
 มีรูปขวาน ปลาคุปไม้ พระขรรค์ เขี้ยว ขอ และอื่น ๆ อย่างหลากหลาย

ภาพขบวนอัญเชิญ รัตนมงคลมาลา
บนราวรั้วสองด้านของเสาซุ้มประตุมหาสุปแห่งการหุต สมัยกรุงละ ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๓
จัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอินเดีย นครโกลกัตตา

๒.๔ รูปสัญลักษณ์ : สิ่ง และ สัตว์มงคลต่าง ๆ

อีกรูปสัญลักษณ์ที่นิยมสร้างทำตามพุทธสถานในอินเดียโบราณ รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ คือรูปสัตว์ โดยเฉพาะ ช้าง วัว ม้า สิงห์ รวมทั้ง นก และ กวาง ดังปรากฏที่ภาพสลักที่สถูปสาญจี และการหุด รวมทั้งบนยอดเสาอโคกทั้งหลาย โดยเฉพาะที่สารนาถ และไพศาลีที่มีสภาพสมบูรณ์

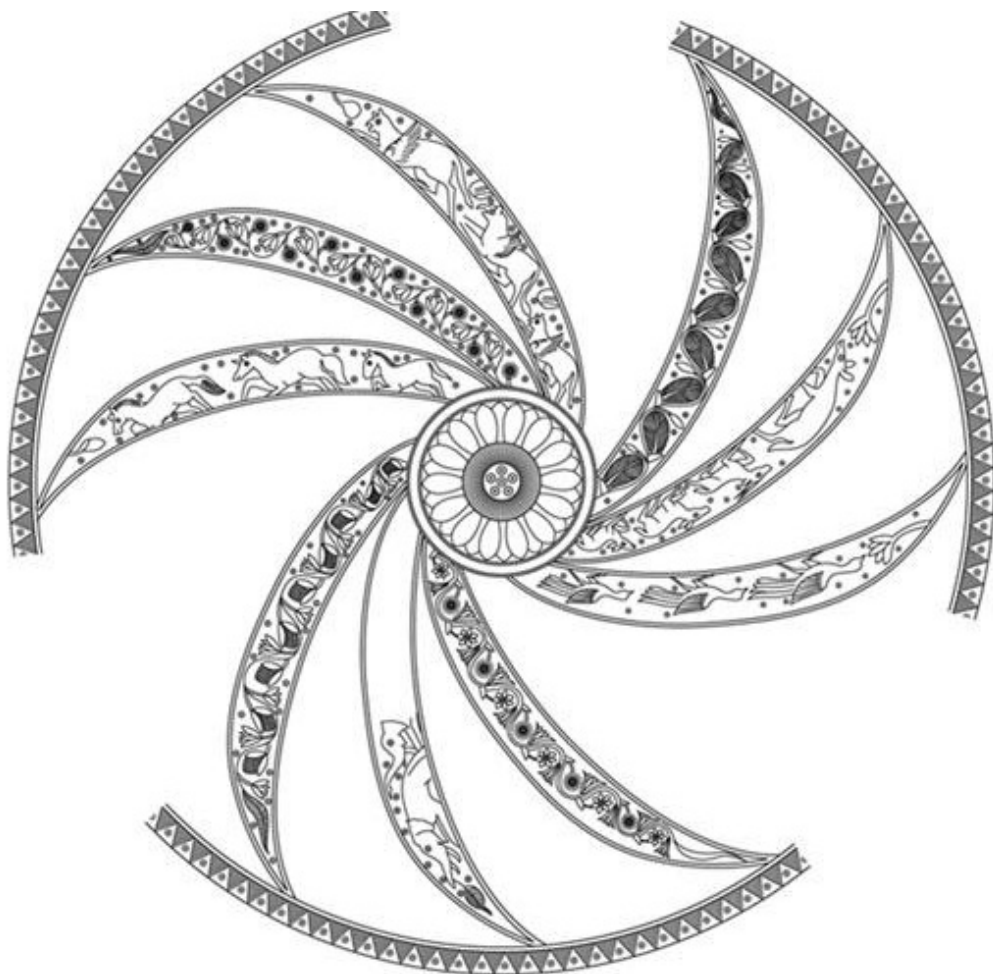
โดยในพื้นที่ภาคใต้ได้มีการพบภาพและสัญลักษณ์รูปสัตว์เหล่านี้ ทั้งบนขันสำริด ๒ ใบ จากจังหวัดชุมพร มีอายุสมัยพุทธศตวรรษที่ ๓ และ นานาลูกปัดจี้อยรูปสัตว์ รวมถึงหัวแหวน โดยเฉพาะที่เป็นรูปสิงห์ ที่กล่าวกันว่า หมายถึงสิงห์อโคก หนึ่งในสัญลักษณ์พระพุทธศาสนาของอินเดียโบราณ

ภาพเสาอโคกจากสารนาถ และ ไพศาลี

ขันสำริดสมัยคุงคะ ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๓ พบที่จังหวัดชุมพร ใบที่ ๑
มีลายดอกบัว พรรณพฤษภา และ นานาสัตว์มงคล

ภาพลายชั้นสำริดจากชุมพร
มีภาพตัวกริพฟิน ม้า ช้าง นก กวาง และ นานาพรรณพฤกษา

ชิ้นสำริดจากจังหวัดชุมพร ใบที่ ๒ แสดงลวดลายอย่างอินเดียโบราณ
 มีกว้าง ๓ ตัว วัว ๒ ตัว ช้าง ๑ เชือก บุรุษและสตรีอย่างละ ๑ เรียงในแนวเดียวกัน
 บุรุษและสตรีนั่งหน้าอาคารสถาปัตยกรรมมีหลังคาและซุ้มหน้า

BUDDHISTIC COPPER VASE, WITH DETAIL OF GRAVEN DECORATION.

ภาพหม้อคู่จากบริติชมิวเซียม และลวดลายบนหม้อ

หัวแหวนแกะสลัก (intaglios) ชั้นที่ ๓ เป็นรูปสิ่งหนึ่งหันหน้าตรง

ลูกปัดรูปสัตว์แบบต่าง ๆ ที่พบในพื้นที่ภาคใต้ของ ประเทศไทย

มีรูปสิ่งห้อยจำนวนหนึ่ง นักโบราณคดีหลายคน สันนิษฐานว่า เป็นหนึ่งในสิ่งห้อยลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับที่ พระเจ้าอโศกมหาราชนิยมสร้างตามพุทธสถานต่าง ๆ (ภาพบนซ้าย ตัวที่ ๓ แถวที่ ๔ และ ตัวที่ ๔ แถวที่ ๗ ภาพ บนขวา ตัวใหญ่ ภาพล่างขวา ตัวที่ตำแหน่ง ๓ นาฬิกา และ ๖ นาฬิกา-ด้านบน ภาพล่างซ้าย หัวแหวนเพทายที่มุมล่างขวา แกะเป็นรูปสิ่งหนึ่ง)

๒.๕ เหรียญ ตรา อักษร : เหรียญเงินตรา

เหรียญเงินตราเป็นหนึ่งในหลักฐานโบราณสำคัญ กหาปณะ คือมาตราและเงินตราโบราณของอินเดียที่เก่าแก่ที่สุด มีตั้งแต่สมัยพุทธกาล ทำด้วยโลหะเงิน ตีเป็นแผ่นทรงเหลี่ยมและกลม แล้วตอกตราสัญลักษณ์ของแว่นแคว้นผู้ออก ที่เรียกในสมัยนั้นว่า มหาชนบท มี มคธ กาสี โกศล อวันตี สุรเสนา คันธาระ คुरु ปัญจลา

ต่อมาในสมัยพระเจ้าอโศกแห่งราชวงศ์กุษาณะ หนึ่งในอัครพุทธศาสนูปถัมภ์ มีการออกเหรียญทองคำและทองแดง เป็นรูปเทพต่าง ๆ ทั้งของกรีก แบคเทรีย และ อินเดีย มีเหรียญรูปพระพุทธเจ้า พร้อมอักษรระบุว่า BoDDa ซึ่งคือ พุทธะ หรือ พระพุทธเจ้า ถือเป็นเหรียญแรกในโลกที่มีรูปพระพุทธเจ้า

ในประเทศไทย มีการพบเหรียญทองคำ ทองแดงจากอินเดียโบราณจำนวนหนึ่ง มีอายุในสมัยสาตวาหนะ รวมทั้งเหรียญพระเจ้าอโศกแห่งราชวงศ์กุษาณะ

ภาพปูนปั้นนูนถาดบดินทิกเศรษฐีกำลังให้บริวารปูพื้นดินด้วยเงินกหาปณะเพื่อซื้อสวนเจ้าเขตสร้างเขตวันมหาวิหารถวายพระพุทธเจ้า

เหรียญเงินกหาปณะ
มีตราประทับของ
แว่นแคว้นต่าง ๆ
ในชมพูทวีปสมัยโบราณ

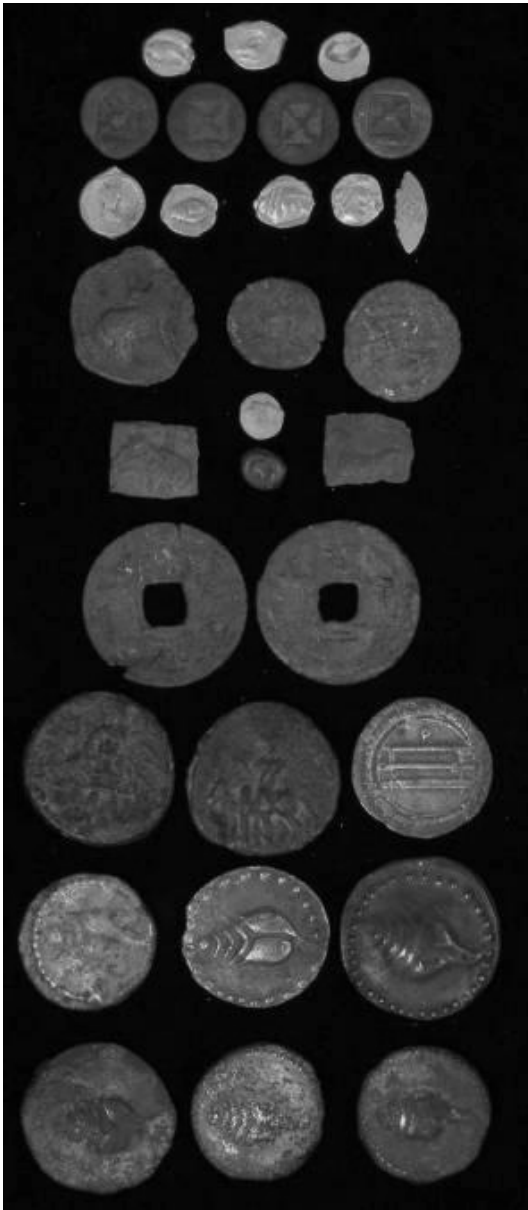

(ภาพ) เหรียญพระเจ้ากนิษกะแห่งราชวงศ์คุษาณะ (ค.ศ.๑๒๗ – ๑๔๐) แคว้นบัคเตรียโบราณ
ณ บริเวณประเทศอัฟกานิสถาน ปากีสถาน และ อินเดียตะวันตกเฉียงเหนือปัจจุบัน
ถือเป็นหนึ่งในเอกอัครพุทธศาสนาปณิบัติสำคัญของอินเดีย เช่นเดียวกับพระเจ้าอโศกมหาราช
พระเจ้าหรรษวรรณะ และ พระเจ้าเมเนันเดอร์ที่ ๑ (พญามิลินทร์)
รัชสมัยของพระองค์มีการออกเหรียญเงินตรา
ด้านหน้าเป็นภาพของพระองค์ประทับยืนหน้าแท่นบูชา
ด้านหลังเป็นภาพเทพต่าง ๆ รวมทั้งภาพพระพุทธเจ้าประทับยืนในท่าอภยมุทรา พร้อมคำจารึกว่า
BoDDo คือ Buddha หรือพระพุทธเจ้า ถือเป็นเหรียญตราพระพุทธเจ้าชิ้นแรกของโลก

เหรียญทองแดงรูปพระเจ้ากนิษกะ
พระพุทธเจ้า และ เทพองค์อื่น ๆ
ได้จากดินแดนบัคเตรียโบราณ
และ ที่พบในพื้นที่ภาคใต้

เหรียญเงินตราที่พบในภาคใต้

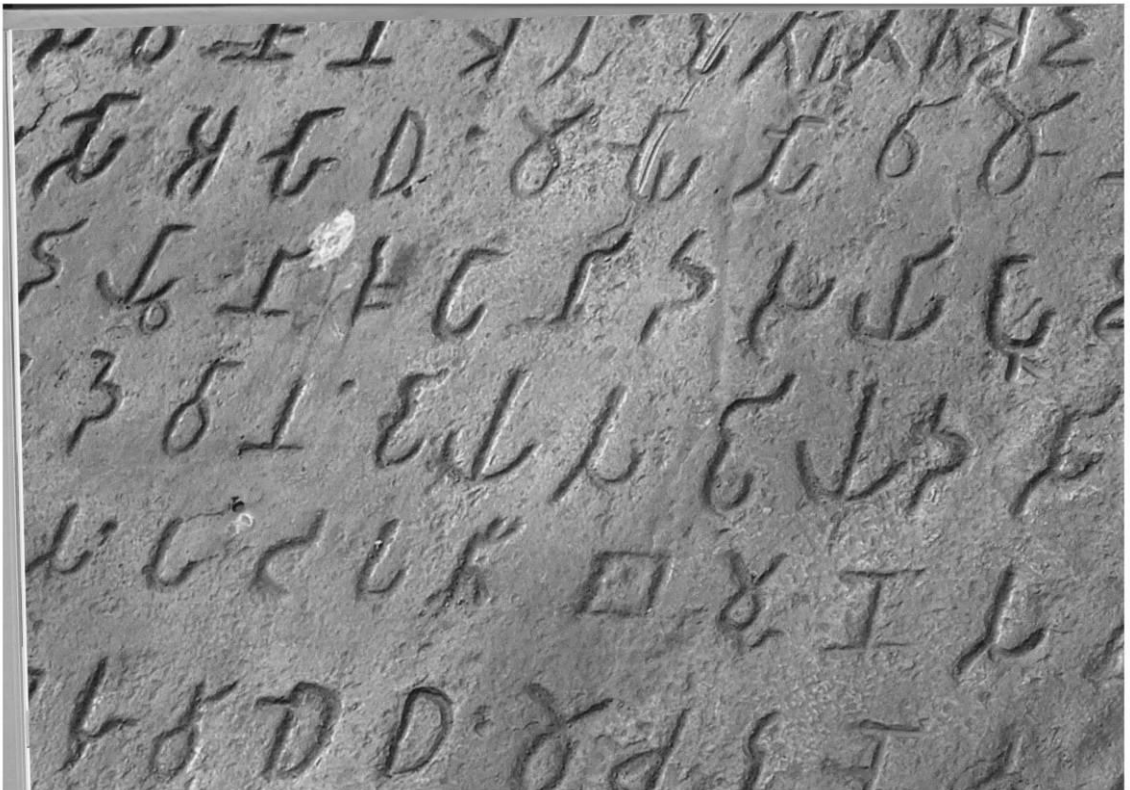
เหรียญทองแดงกลมและเหลี่ยมในแถวที่ ๔ และ ๕ เป็นเหรียญสมัยสาตวาหนะ

เหรียญทองแดงกลม ๒ เหรียญ ในแถวที่ ๗ เป็นเหรียญสมัยกุษานะ

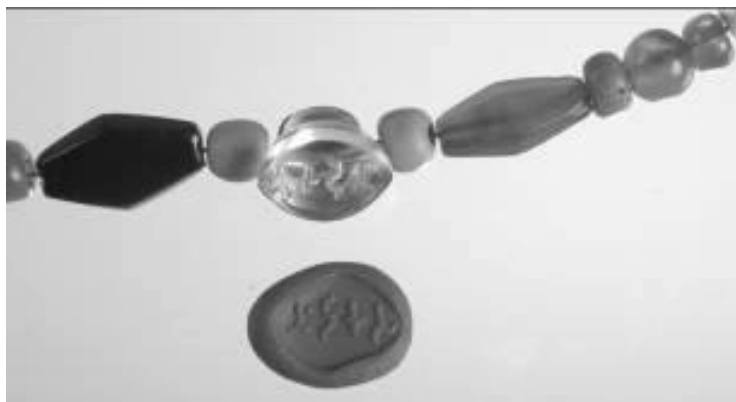

๒.๖ เหยี่ยญ ตรา อักษร : อักษร นานาจารึก

จารึกที่พระเจ้าอโศกมหาราชให้จารึกไว้ตามพุทธสถานต่าง ๆ ทั่วดินแดนอินเดียนั้นใช้อักษรพราหมี ซึ่งถือเป็นอักษรอินเดียโบราณที่เก่าแก่ที่สุด การพบอักษรพราหมีจารึกบนหินในลักษณะตราประทับจำนวนไม่น้อยบนผืนแผ่นดินไทย จึงเป็นอีกรอยหลักฐานของอินเดียโบราณเมื่อประมาณ ๒,๐๐๐ ปี ที่ควรทำการศึกษาค้นคว้าต่อ โดยเฉพาะตราประทับทองคำอักษรพราหมีที่มีการอ่านแล้วระบุว่า เป็นตราของพราหมณ์มหานาวิกนามว่าพฤทฺสบดี รวมทั้งแท่งหินปริซึม ๓ ชิ้นจากจังหวัดชุมพร ที่อาจชี้ว่า มีการจารึกอักษรพราหมีกันที่แผ่นดินนี้เมื่อ ๒,๐๐๐ ปีที่แล้วเพราะชิ้นหนึ่งเกลี้ยงเกลา ชิ้นหนึ่งจารึกค้างไว้ อีกชิ้นหนึ่งจารึกเสร็จแล้วทั้ง ๔ ด้าน

ภาพจารึกพระเจ้าอโศกมหาราช ตัวอักษรพราหมี

ตราประทับอักษรพราหมี พบในพื้นที่ภาคใต้

แหล่งลูกปัดหินสีเหลี่ยมในภาพขวaban ชั้นหนึ่งยังไม่มีจารึก ชั้นหนึ่งมีรอยจารึกค่างไว้เพียงบางด้าน
ชั้นสีน้ำตาลแดง มีจารึกเสร็จสมบูรณ์ทั้ง ๔ ด้าน สันนิษฐานว่าอาจมีการจารึกที่เขาสามแก้ว ชุมพร
ตราประทับทองคำ มีอักษรพราหมี ๑๒ ตัว ล้อมรอบเครื่องหมายภัทรบิฐ
อ่านแล้วได้ความว่า พฤทฺสบดี ศรม สะ นาวิกะ สะ แปลว่า ของพราหมณ์ผู้นายเรือชื่อพฤทฺสบดี

๒.๗ รูปแทนพระพุทธรองค์

รูปแทนพระพุทธรองค์ ตลอดจนพระธรรมที่ทรงแสดง ซึ่งเป็นที่นิยมอย่างกว้างขวางในอินเดียสมัยโบราณ มีหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น ดอกบัว ธรรมจักร สวัสดิกะ ตรีรัตน์ะ กระทั่งรอยพระพุทธรบาท ฯลฯ ดังภาพปรากฏบนหินสลักสมัยสาญจี ภารหุต อมราวดี จนถึงสมัยต่อมาคือ คันธาระ และคุปตะ ก่อนที่จะเกิดประเพณีการสร้างทำรูปเสมือนเป็นพระพุทธรูปในสมัยคันธาระ และแพร่หลายสืบมาถึงทุกวันนี้ มีหลากหลายรูปแบบและความหมาย รวมทั้งที่ขยายเป็นรูปพระโพธิสัตว์ต่าง ๆ มากมาย

นอกจากที่พบกระจายในทั่วทั้งประเทศไทย ในภาคใต้มีการพบบางรอยหลักฐานที่ควรแก่การศึกษาค้นคว้าต่อ ในฐานะหลักฐานแรก ๆ ของรอยพระพุทธศาสนาในภาคพื้นอุษาคเนย์ เช่น รูปแทนดอกบัว รอยพระบาท สัญลักษณ์การประสูติ พระพิมพ์ พระพุทธรูป และ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร

แผ่นหินแก้วผลึกพบที่จังหวัดระนอง แกะเป็นรูปนางเทวีประทับนั่ง ๒ ด้านมีภาพบุคคล ถือนมือน้ำรดลงบนศรีษะ คล้ายกับภาพหินสลักประดับสถูปสาญจี และ ภารหุต ซึ่งแสดงเป็นภาพ มีกอบัวในหม้อน้ำรองรับและภาพช้างคู่ชูงวงรดน้ำสวดคล้องกับพุทธตำนานของทุกนิกายที่กล่าวถึงในขณะประสูติที่มีนาค ๒ ตัวเสมือนเทพแห่งน้ำ รดน้ำเย็นและน้ำร้อนลงบนพระเศียร ภาพนี้บางท่านถือเป็นภาพคชลักษณ์ เทวีแห่งโชคลาภฝ่ายฮินดู แต่การปรากฏเป็นจำนวนมากในมหาสถูปสาญจี และ ภารหุต ซึ่งล้วนแต่ภาพในพระพุทธศาสนา จึงควรแก่การพิจารณาในฐานะหลักฐานทางพระพุทธศาสนาด้วย

เบ้าหินสำหรับหลอม ด้านหนึ่งแกะเป็นรูปรอยเท้าบุคคล อีกด้านเป็นรูปแทนรองรับดอกบัว พบที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ศิลปะแบบอย่างสมัยอมราวดี

ภาพหินสลักประดับเสาวิหารมหาสุปการหุต
ปัจจุบันแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอินเดีย นครโกลกัตตา มีรูปสัญลักษณ์การประสูติ

แผ่นปูนปั้นจำลองหินสลักจากการหุต ภาพดอกบัว ตรียันตะ และ ศรีวิตตะ

ภาพหินสลักประดับมหาสถูปอมราวดี แสดงการใช้สัญลักษณ์พระพุทธบาท แทนองค์พระพุทธเจ้า

พระโพธิสัตว์สำเร็จและพระพิมพ์ดินดิบ
แบบต่าง ๆ ที่พบในภาคใต้

๓ องค์กลมแถวบนสุด คือพระเมตกระดุม
เขาศรีวิชัย สุราษฎร์ธานี
มีคาถาเย็บมาๆ ที่ถือเป็นหนึ่งในคาถา
หัวใจพระพุทธศาสนา

เบ้าแม่พิมพ์หิน พระพุทธรูปสมาธิ
มีร่มโพธิ์ และ ๒ สถูปขนาดเล็ก จากเขาศรี-
วิชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี กับก้อนโลหะมี
รอยแกะพระพุทธรูปยืน

พระพุทธรูปปฏิมาทองคำ ปางวิตรรกมูทรา(ประทานธรรม) และอาหุยมูทรา(กวักเข้ามาหา)
 ศิลปแบบชวา อายุพุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๔ พบที่จังหวัดพังงา

พระโพธิสัตว์อวโลติเกศวร ไชยา
 (จำลองขยาย ๓ เท่าด้วยไฟเบอร์จากต้นแบบที่สวนโมกขพลาราม)

ปัญญา พงษ์พานิช
 มหกรรมลานโพธิ์ ตอน งานวัดลอยฟ้า
 พฤษภาคม ๒๕๕๕

สิ่งสักการบูชา
ระลึกกรอยพระพุทธรูป ๔ ภาคทั่วไทย

พระมหาธาตุเจดีย์องค์สำคัญ
พระพุทธรูปองค์สำคัญ
จากกรอยพระธรรมแรกเข้าสู่สยามประเทศ
นุ่่นชี้แจงครุบาอาจารย์รูปสำคัญ

ภาคกลาง

พระปรางค์เจดีย์ จังหวัดนครปฐม

เชื่อกันมาแต่เดิมว่าเป็นมหาธาตุหลวงแห่งแผ่นดินสุวรรณภูมิ ที่พระโสณและพระอุตระ ๒ สมณทูตสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชนำพระพุทธรูปมาเผยแพร่ แต่หลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีปัจจุบันสรุปได้ว่า เป็นมหาธาตุหลวง แห่งยุคสมัยทวารวดี พุทธศตวรรษที่ ๙ - ๑๒

หลวงพ่อพระพุทฺธโสธร จังหวัดฉะเชิงเทรา

พระปฏิมาปางสมาธิ สันนิษฐานการสร้างจากล้นช้างในสมัยอยุธยาหรือรัตนโกสินทร์

มีตำนานการลอยแม่น้ำบางปะกงมายังจังหวัดฉะเชิงเทรา

นับเป็นหนึ่งในพระปฏิมาที่ได้รับความศรัทธาสูงในยุคปัจจุบัน

จารึกบนกงพระธรรมจักร พร้อมกวางหมอบ จังหวัดนครปฐม

มีประวัติว่า ได้จากวัดเสนาหา(ร้าง) อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม

ภาษาบาลี อักษรปัลลวะ อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒

สูงพร้อมฐาน(ไม่รวมเตี้ย) ๑๐๖ ซม. เส้นผ่าศูนย์กลาง ๘๘ ซม.

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล ประทานให้จัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

จารึกคาถาเยธมมาฯ คาถาธัมมจักรฯ คาถาพุทธอุทาน และ คาถาปฐมพุทธภาสิต จังหวัดลพบุรี

บนเสาแปดเหลี่ยมรองรับพระธรรมจักร

จากเมืองชัยจำปา อำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี

ภาษาบาลี อักษรปัลลวะ อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓

ข้อความแบ่งเป็น ๔ ตอน ประกอบด้วย

คาถาเยธมมาฯ คาถาธรรมจักรกัปปวัตนสูตร คาถาพุทธอุทาน และ คาถาปฐมพุทธภาสิต

ปัจจุบันจัดแสดง ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ จังหวัดลพบุรี

คำจารึก ประกอบด้วยคาถาบาลี ๔ คาถา

คำแปล

คาถาบาลีคาถาแรก *คาถาเย ธมมาฯ.....* แปลว่า

พระตถาคตได้ทรงแสดงเหตุเกิดและเหตุดับ ปราภฏการณ (คือธรรมเหล่าใด)

ย่อมมีเหตุจึงบังเกิดขึ้น นี่คือการสอนของพระมหาตถาคตเจ้า

คาถาบาลีคาถาที่สอง คัดจาก *สมนตปสาทิกา* (จากคัมภีร์วิสุทธิมรรค หรือวินัยปิฎกมหาวรรค)

แปลว่า

ธรรมจักรประกอบด้วยญาณ ๓ ประการ คือความหยั่งรู้เกี่ยวกับความจริง เกี่ยวกับกิจที่ต้องกระทำ และเกี่ยวกับกิจที่ได้กระทำแล้ว หมุน ๓ รอบ ๔ ครั้งมีอาการ ๑๒ คือธรรมจักรของพระพุทธเจ้า

คาถาบาลีคาถาที่สาม คือความที่พระพุทธองค์ทรงเปล่งอุทานภายหลังจากที่ทรงตรัสรู้ ณ ต้นพระศรีมหาโพธิ์ (พระไตรปิฎก ขุททกนิกาย ฉปัป ร.ศ. ๑๑๒ หน้า ๖๔,)

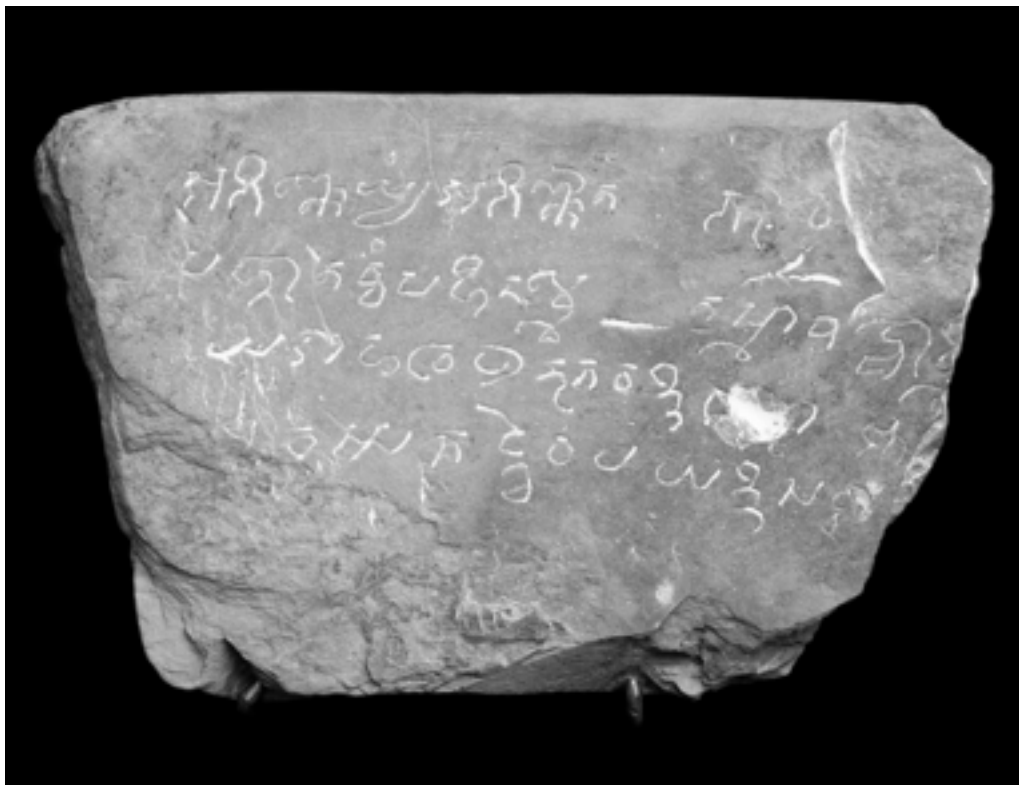
แปลว่า

เมื่อใดธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ ผู้มีความเพียรเพ่ง เมื่อนั้น ความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป เพราะมารู้แจ้งธรรมว่า เกิดแต่เหตุ เมื่อใดธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ ผู้มีความเพียรเพ่ง เมื่อนั้น ความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป เพราะได้รู้ความสิ้นแห่งปัจจัยทั้งหลาย เมื่อใดธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ ผู้มีความเพียรเพ่ง พราหมณ์นั้นย่อมกำจัดมารและเสนาดำรงอยู่ได้ ดุจพระอาทิตย์อุทัยกำจัดความมืด ทำอากาศให้สว่างฉะนั้น (จากคำแปลของ ผศ.อุไรศรี วรสระริน หน้า ๗๙ จารึกโบราณรุ่นแรกๆ)

คาถาบาลีคาถาที่สี่ จากพระธรรมบท(ข้อธรรม)ในขุททกนิกาย *สุตตนตปิฎก (ธมมปทคาถา*

ขุททกปาฐ ใน *สุตตนตปิฎก* ขุททกนิกายสยามรัฐ พ.ศ. ๒๔๖๙ หน้า ๓๕) แปลว่า

ข้าพเจ้าแสวงหานายช่างผู้กระทำเรือน เมื่อไม่พบจึงได้ท่องเที่ยวไปสู่สงสารหลายต่อหลายชาติ (เพราะว่า) ความเกิดบ่อย ๆ เป็นเหตุนำทุกข์มาให้ ดูก่อนนายช่างผู้กระทำเรือน ท่านเป็นผู้อันข้าพเจ้าเห็นแล้ว ท่านจักกระทำเรือนอีกไม่ได้ ซี่โครงทั้งหลายของท่านทั้งปวงข้าพเจ้าหักแล้ว เรือนยอดของท่านข้าพเจ้าก็ทำลายแล้วจิตของข้าพเจ้าเป็นธรรมชาติ ถึงแล้วซึ่งวิสังขาร (พระนิพพาน) ข้าพเจ้าได้ถึงแล้วซึ่งความสิ้นไปแห่งต้นเหตุทั้งหลาย

จารึกพุทธอุทยาน จังหวัดลพบุรี

พบที่เมืองพรหมทิน ตำบลหลุมข้าว อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรีเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔

ภาษาบาลี อักษรแบบหลังปัลลวะ อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔

ข้อความที่พระพุทธเจ้าทรงอุทยาน ณ ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์หลังตรัสรู้

และทรงตรัสแก่พราหมณ์ที่ผ่านมาพบ แสดงว่าทรงตรัสรู้แล้ว

ปัจจุบันจัดแสดง ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ จังหวัดลพบุรี

คำจารึก

อภิัญเอยย อภิัญภาต ภาเว (ตพ พยจ ภาวิต)
ปหาดพัพ ปหีนมเม ตสฺมา พุทฺโธ (สุมิ พราหมณสฺส)
ยทา หเว ปาตุภวนติ ธมฺมา อา(ตาปิโน ฌายโต พราหมณสฺส)
อถสฺส กงฺขา วปยฺนติ สพฺพา (ยโต ขยํ ปจฺจํ อเวทีย)

คำแปล

ดูก่อนพราหมณ์ สิ่งที่ควรรู้ เรารู้แล้ว สิ่งที่ควรเจริญ เราเจริญแล้ว
สิ่งที่ควรละ เราละแล้ว ฉะนั้น เราเองเป็นพระพุทเจ้า
เมื่อใด ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ ผู้มีความเพียร พังอยู่ และ
ได้รู้ความสิ้นไปแห่งปัจจัยทั้งหลาย เมื่อนั้น ความสงสัยทั้งหมดของเขาย่อมสิ้นไป

อธิบายเพิ่มเติม

สองบรรทัดแรก เป็นข้อความที่พระพุทธองค์ตรัสตอบแก่พราหมณ์อุปกชีวก เมื่อทรงตรัสรู้ได้ไม่นาน ด้วยพราหมณ์ผ่านมาพบพระพุทธองค์แล้วถามว่า “วรรณะของท่านช่างผ่องใสนัก ท่านบวชในสำนักของใคร และผู้ใดเป็นศาสดาของท่าน” พระพุทธองค์จึงตรัสตอบดังความใน ๒ บรรทัดแรกของจารึก (พระไตรปิฎก ขุททกนิกาย ฉบบ ร.ศ. ๑๑๒ หน้า ๓๖๑)

สองบรรทัดหลัง คือความที่พระพุทธองค์ทรงเปล่งอุทานภายหลังจากที่ทรงตรัสรู้ ณ ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ (พระไตรปิฎก ขุททกนิกาย ฉบบ ร.ศ. ๑๑๒ หน้า ๖๔)

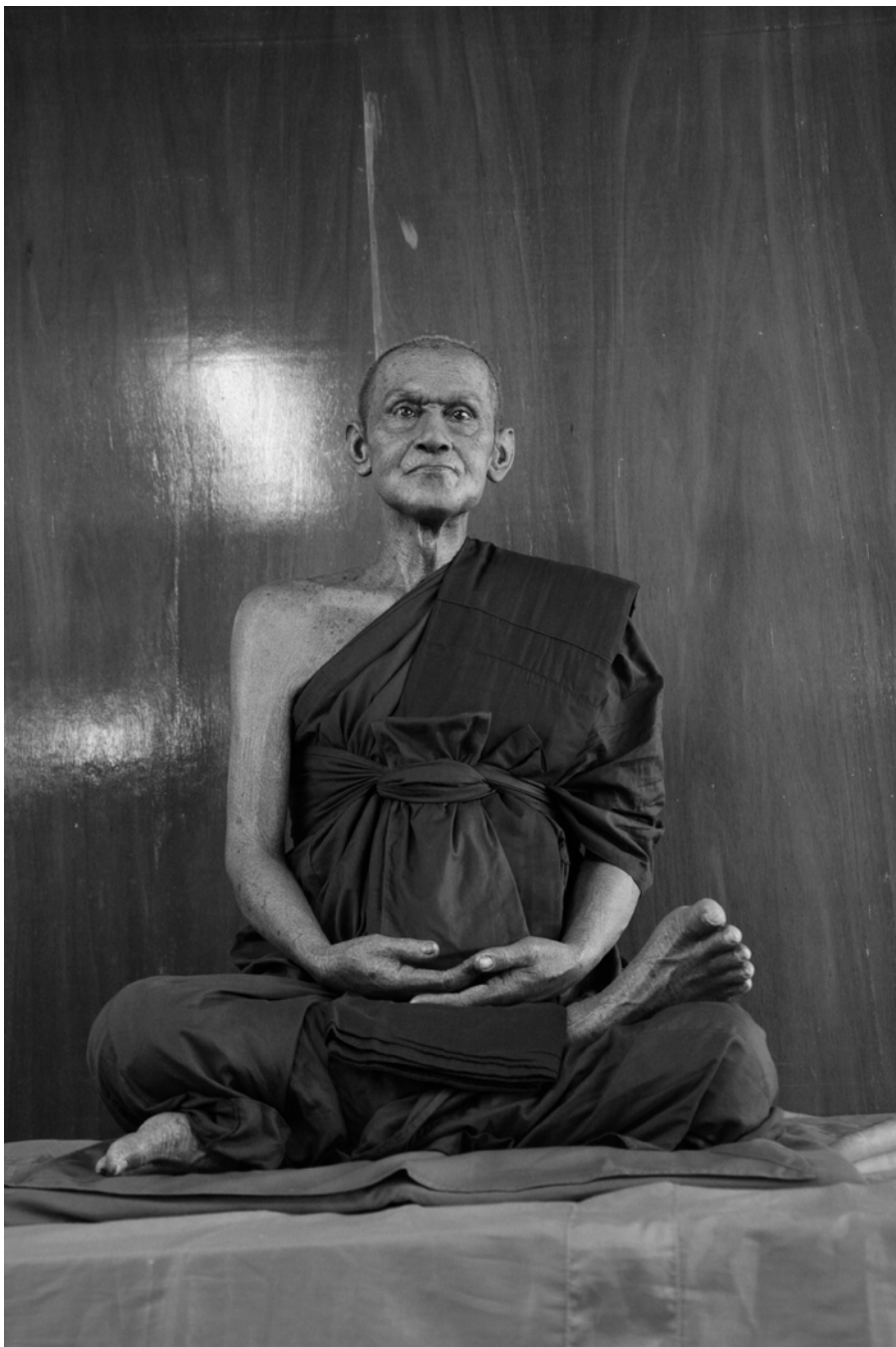
จารึกเนินสระบัว จังหวัดปราจีนบุรี

พบที่เนินสระบัวในบริเวณเมืองโคกปี่ อำเภอสรีมโหฬาร จังหวัดปราจีนบุรี

ภาษาเขมรและภาษาบาลี อักษรปัลลวะ แต่งเป็นวสันตดิถีฉันท์ อายุ พ.ศ. ๑๓๐๔

ข้อความสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย

ปัจจุบันเก็บรักษาที่วัดต้นโพธิ์ศรีมโหฬาร

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี)

(พ.ศ. ๒๓๓๑ – ๒๔๑๕) (หุ่นขี้ผึ้งเท่าองค์จริง)

เป็นชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ได้บวชเรียน ต่อมาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ

ณ วัดระฆังโฆสิตาราม วรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม

มหาเจดีย์แห่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประดิษฐานพระอุรังคธาตุ
มีหลักฐานการก่อสร้างเก่าแก่ถึงสมัยทวารวดี ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๐
แล้วบูรณะอย่างต่อเนื่องผ่านสมัยศรีโคตรบูรณ์ และ ล้านช้าง จวบจนปัจจุบัน

หลวงพ่อพระใส จังหวัดหนองคาย

ปางมารวิชัย ถือว่าเป็นพระปฏิมาศิลปะล้านช้างที่งดงามยิ่ง

สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช แห่งกรุงศรีสัตนาคนหุต

พร้อมกัน ๓ องค์ คือ พระเสริม พระสุก และ พระใส

ปัจจุบันพระเสริมประดิษฐาน ณ วัดปทุมวนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

พระสุก ประดิษฐานในน้ำโขงอยู่ที่ เวินสุก ขณะลำนี้อยู่ข้ามฝั่งโขง

พระใส ประดิษฐานที่วัดโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย

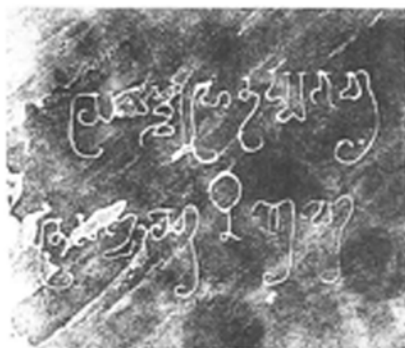

There is confusion regarding the provenance of the slab. According to the accession record of the Maha Viravong National Museum, the slab came from Nong Bua Daeng District, Chaiyaphum Province, and was obtained by the museum from the (now defunct) Samritthi Vatthu store, Khorat. According to the current record of the Phimai National Museum the slab is from Muang Sema, Sung Noen District, Nakhon Ratchasima Province. I follow the older record since there is no evidence or report of new information to support the new provenance. In any case, the object was already displaced from its context when it entered the Maha Viravong collection and its provenance is not secure. There is, however, no reason the slab should not have come from Chaiyaphum Province, where there are many engraved *Jātaka* slabs, Mon and Sanskrit inscriptions, and—most recently—a Pāli verse inscription as yet unpublished.

7 – Stone slab in Phimai National Museum (photo Mayapurusa, 27 September 2003).

8 – Estampage of Phimai National Museum inscription (courtesy Karnika Wimonkasem, Silpakom University, Bangkok).

แผ่นหินสลักคาถาเยอรมมาฯ จากอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

(บ้างก็ว่าจากเมืองเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา)

ภาษาบาลี อักษรปัลลวะ อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒

ปัจจุบันอยู่ที่ห้องคลัง พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พิมาย จังหวัดนครราชสีมา

4 - Seated Buddha image, Maha Viravong National Museum, Nakhon Ratchasima, front view [TH 118.34], and side view [TH 118.35] (photo Pierre Pichard, EFEO, 27 August 2003)

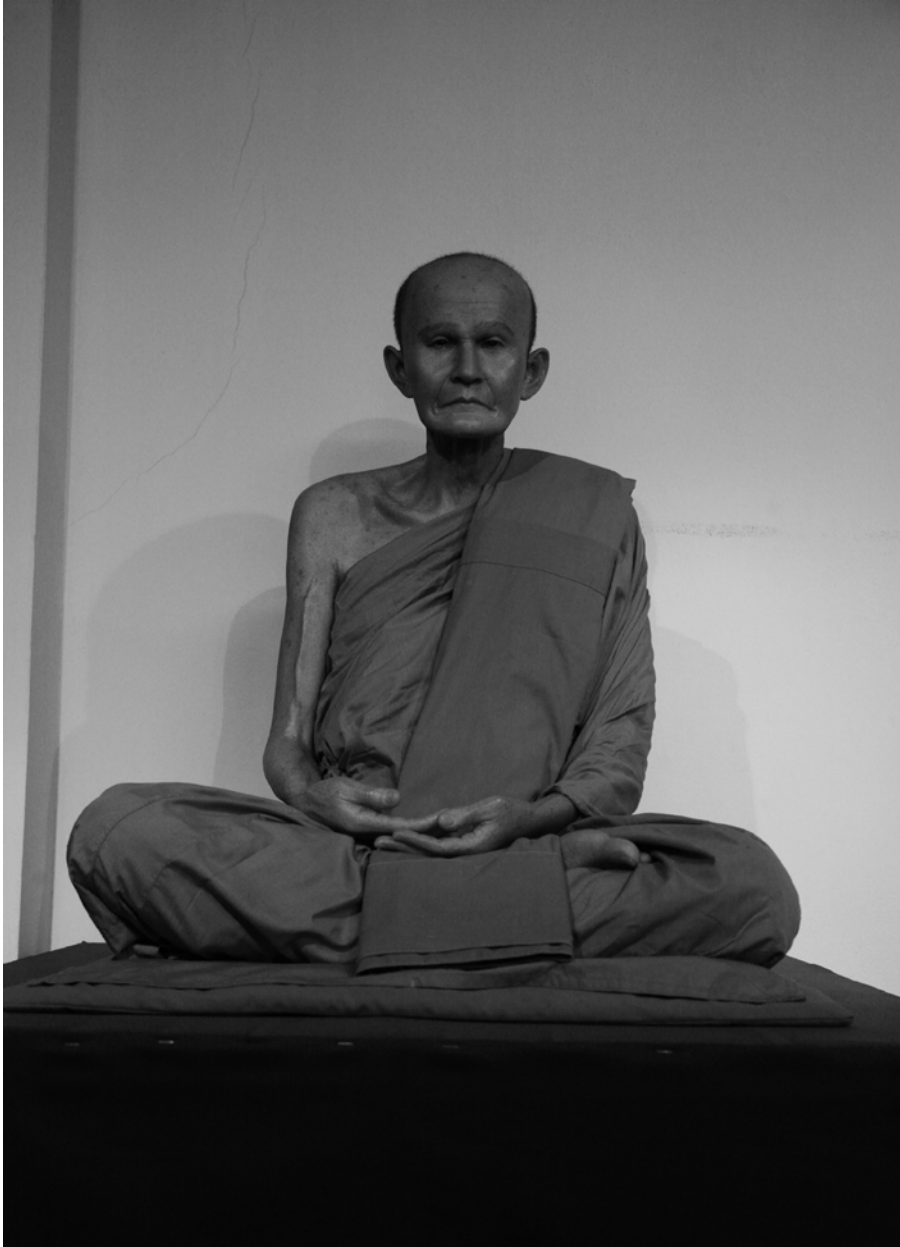
คาถาเยธมมาฯ จังหวัดนครราชสีมา

ที่กรอบซุ้มพระพุทธรูปปางสมาธิ สลักนูนต่ำบนแผ่นหินทรายแดง

ภาษาบาลี อักษรแบบหลังปัลลวะ อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕

พบที่ด้านขุนทด อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา

ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ มหาวิรุณศ์ วัดสุทธจินดา จังหวัดนครราชสีมา

พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต (พ.ศ. ๒๔๑๓ – ๒๔๙๒) (หุ่นขี้ผึ้งเท่าองค์จริง)

ชาวจังหวัดอุบลราชธานี ถือเป็นพระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระแห่งยุคปัจจุบัน

บวชเรียนปฏิบัติเผยแผ่ทั่วประเทศ มรณะที่วัดป่าสุทธาวาส จังหวัดสกลนคร

ภาคเหนือ

พระธาตุหริภุญไชย จังหวัดลำพูน

มหาธาตุเจดีย์แห่งภาคเหนือ ประดิษฐานพระเกศธาตุ
สร้างสมัยหริภุญไชย ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๕
แล้วบูรณะต่อเติมครั้งใหญ่ในสมัยล้านนา พุทธศตวรรษที่ ๑๗

พระพุทธชินราช จังหวัดพิษณุโลก

ปางมารวิชัย : ขณะพระพุทธองค์ทรงสัมผัสผัสสนิด้วยพระหัตถ์ขวา
แสดงพุทธปณิธานในการทำความแข็งแกร่งทุกซอกและหนทางดับทุกข์ว่าการนั่งครั้งนี้เป็นการนั่งครั้งสุดท้าย
สันนิษฐานว่าสร้างสมัยสุโขทัย โดยพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พญาลิไท)
แล้วมีการเติมซุ้มเรือนแก้วในสมัยอยุธยา
ถือเป็นหนึ่งในพระพุทธปฏิมาที่ล้ำค่าและงดงามที่สุด
ประดิษฐาน ณ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วรมหาวิหาร จังหวัดพิษณุโลก
องค์จำลอง ประดิษฐาน ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

จารึกคาถาธรรมจักรกัปวัตตนสูตร จากเมืองศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

อักษรปัลลวะ ภาษาบาลี อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔

ความ บรรทัดที่ ๑ เวหนานิโรโธ เวหนานิโรธา คณฺหานิโรโธ คณฺหานิโรธา

บรรทัดที่ ๒ ปจฺจยา ชรามรณํโลกปริเทวํ ทุกฺขโทมนสฺสา

คำแปล บรรทัดที่ ๑ ดับเวทนา เพราะดับเวทนา ตัณหา ก็ดับ

บรรทัดที่ ๒ ปิจจยฺย ชรา มรณะ โสภ รำพัน ทุกข์ เสียใจ

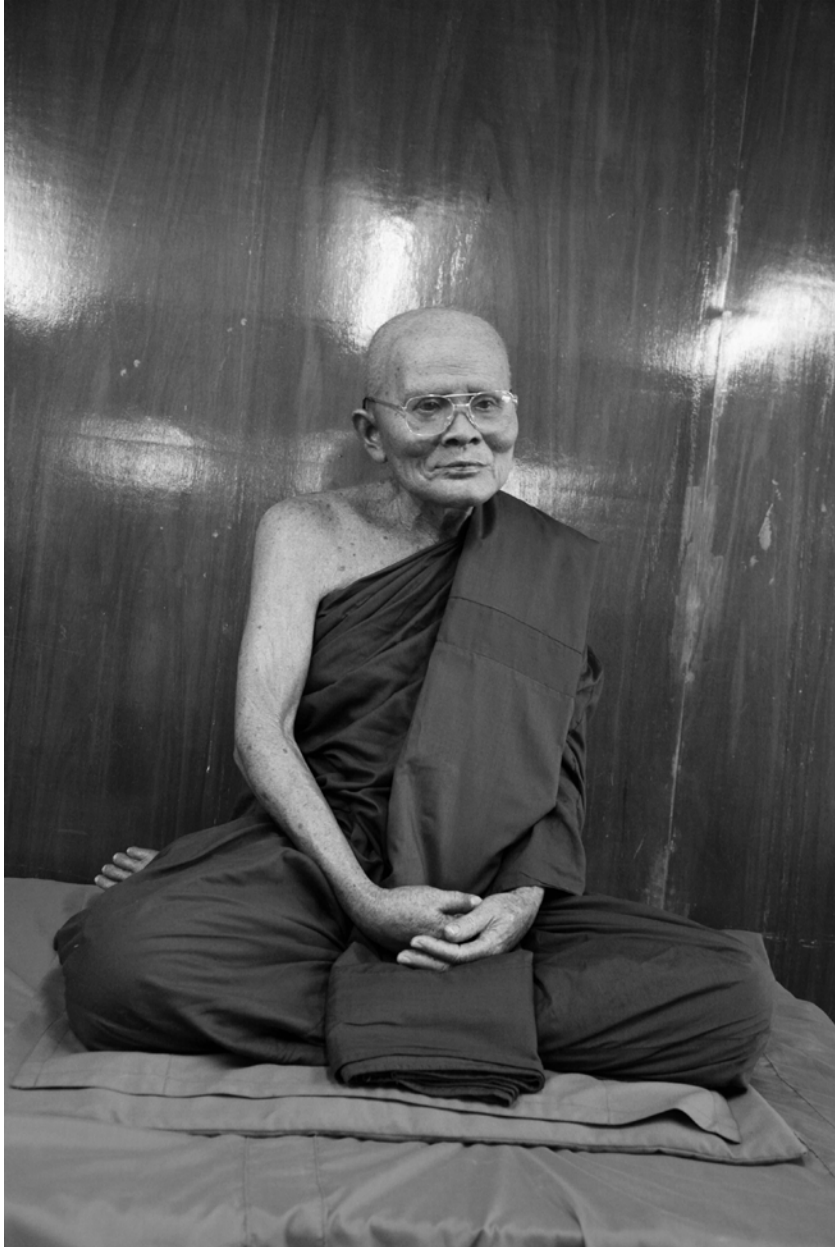
พระพุทธรูปศิลา ปางทรมานช้างนาครี
วัดเชียงมั่น ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

จารึกคาเยธมมาฯ จังหวัดเชียงใหม่

บนผนังด้านหลังของพระพุทธรูปประทับยืนปางทรมานช้างนาครี

อักษรเทวนาครี ภาษาสันสกฤต ศิลปกรรมแบบปาละ-พุกาม อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕ -๑๖

สมบัติของวัดเชียงมั่น(มั่น) ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ (พ.ศ.๒๔๓๐ – ๒๕๒๘) (หุ่นขี้ผึ้งเท่าองค์จริง)
ชาวจังหวัดเลย บวชเรียน ปฏิบัติ แล้วประจำเผยแผ่ที่วัดดอยแม่ป๋ง จังหวัดเชียงใหม่

ภาคใต้

พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

มหาธาตุเจดีย์แห่งภาคใต้ ประดิษฐานพระทันตธาตุ

ตำนานกล่าวว่าสร้างตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๙

ตามประวัติศาสตร์มีการบูรณะครั้งใหญ่ ถือเป็นหนึ่งในต้นแบบสถาปัตยกรรมลังกาเมื่อพุทธศตวรรษที่ ๑๘

พระพุทธสิหิงค์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

หนึ่งในพระปฎิมาสำคัญประจำชาติ

ตำนานกล่าวว่าพระร่วงสุโขทัยขอให้พญาศรีธรรมโศกราชขอมมาจากพระเจ้ากรุงลังกา

ถึงปัจจุบัน ถือกันว่ามีอยู่ ๓ องค์หลัก ที่กรุงเทพฯ เชียงใหม่ และ นครศรีธรรมราช

ปัจจุบันประดิษฐาน ณ หอพระพุทธสิหิงค์ บริเวณศาลากลางจังหวัดนครศรีธรรมราช

Object	: Dhevi Sayamtara
Period/Art Style	: Srivijaya
Date	: 14th century BE.
Material/Size	: Bronze/12 cm. high
From	: Amphoe Sating Phra, Changwat Songkhla

จารึกด้านหลังรัศมีของนางศยัมตารา

พบที่สทิงพระ จังหวัดสงขลา

ภาษาสันสกฤต อักษร Siddhamatrka อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕ - ๑๖

มีการอ่านและแปลเป็น ๒ ส่วน

ส่วนหนึ่งว่าคือ คาถาเยธัมมาฯ (ปีเตอร์ สกิลลิง)

อีกส่วนหนึ่งอ่านแปลโดยนักภาษาโบราณของกรมศิลปากร

ว่าเป็นคำสรรเสริญพระพุทเจ้าเทียบเคียงกับกษัตริย์ผู้ปกครอง

จัดแสดง ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สงขลา

หลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด (สมัยกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๑๒๕ - ๒๒๒๔)

กล่าวกันว่าเป็นชาวสงขลา บวชเรียนแล้วศึกษาเพิ่มเติมที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

ก่อนเข้ากรุงศรีอยุธยาแล้วกลับมาพำนักที่วัดพะโคะ สงขลา

มรณภาพแล้วนำศพบรรจุที่วัดช้างไห้ จังหวัดปัตตานี (หุ่นขี้ผึ้งเท่าองค์จริง)

เรียบเรียงโดย บัญชา พงษ์พานิช และ ภูธร ภูมะธน

เพื่อประกอบนิทรรศการชุด

๔ มหาธาตุเจดีย์ ๔ พุทธปฎิมาสำคัญ ๔ บุรพาจารย์

และ นานาจาริกโบราณ หลักฐานแรกพระพุทธศาสนาใน ๔ ภาคทั่วประเทศไทย

เมษายน ๒๕๕๕